

O. Lats

KEVADE

A-20312 IV

Sundeksemplar

OSKAR LUTS

KEVADE

DRAMATISEERING
VIIES VAATUSES

*

DRAMATISEERINUD
H. Luik

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1955

Kaane kujundanud H. Hiibus

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

25436

Toimetaja H. Laanekõrb.

Kunstiline toimetaja H. Vitsur.

Tehniline toimetaja H. Veber.

Korrektorid M. Sepp ja P. Hiie.

Ladumisele antud 3. VIII 1954. Trükkimisele antud 17. I 1955. Trüki-
arv 3000. Paber 54:84, $\frac{1}{16}$. Trükipoognaid 4,75. Formaadile 60:92
kohaldatud trükipoognaid 3,9. Arvutuspoognaid 3,74. MB-00053.
Trükkikoda «Ühiselu». Tallinn, Pikk tän. 40/42. Tellimise nr. 2593.

Hind rbl. 2,25

На эстонском языке.

О. Лутс. Весна. Инсценировка.

TEGELASED:

KÖSTER — koolijuhataja.

LAUR — kooliõpetaja.

LIBLE — kellamees.

TOOTS

TÖNISSON

VIPPER

TALI

KUSLAP

PETERSON

IMELIK

KIIR

TEELE

HÄRRA KIIR

PROUA KIIR

MÕLEMAST SOOST KÜLALISI KIIRE VARRUDEL.

MÕISAPOISSE.

ESIMENE VAATUS

Paunvere kihelkonnakooli klassituba. Algeline sisustus.

Uhes seinas välisuks, teises seinas üks köstriruumidesse ja kooliõpetaja Lauri tupp. Esimesed talvapäevad.

Palvetund. Lapsed seisavad pinkide kõrval reas ja laulavad venivat kirikulaulu. Lühike paks köster liigub kuulatades pinkide vahel, väikesel Petersoni kohal noogutab heakskiitvalt, tüsedat pikatoimelist Tõnissoni ergutab takti lüües, Tootsile, kes ei laula, hiilib selja tagant ligi ja sakutab, mispeale Toots suu hästi pärani ajab, köstri eemaldudes aga grimassi teeb. Laul lõpeb.

KÖSTER: Nii, armsad lapsed. Nüüd oleme oma issandat laulus kiitnud, nüüd tahame meie ka palvetada. (*Annab märku, et lapsed põlvitaksid.*) Kõigevägevam Jehoova! Anna pikka iga meie keisrihännale ja keisriprouale, mõisahännale ja mõisaprouale. Juhi ja saada meid meie eluteel, et meie alati jääksime sõnakuulelikeks oma leivaisade vastu. Anna meile alandlikku meelt ja leplikku südant. Aamen. (*Kõik tõusevad. Köster läheneb aegamisi Tootsile, kes naabritele midagi elavalt seletab ning alles köstrit enda ees silmates vait jääb. Ähvardav vaikus.*) Toots!

TOOTS: Mis on?

KÖSTER: Ega sul viimati jalg haige ei ole?

TOOTS: E-ei ole...

KÖSTER: Ei ole?

TOOTS: Kus ta's haige on, kui ei ole!

KÖSTER (*müristab*): Siis ütle mulle, sina riivatu inimeseloom, miks ei palu sa issandat, meie jumalat, mitte nii nagu meie kõik? (*Toots vaikib.*) Miks, küsin ma sinu käest?

PETERSON: Toots ütles, see ei olevat ilus.

KÖSTER (*veidi üllatusest keeletu, siis näägutades*): Ah soo... Ah see ei olevat ilus? So-soo. Kuulete, see ei olevat ilus! Ei tea, kuidas siis ilusam peaks olema?

PETERSON: Ta ütles, et nii, nagu Ameerika asunikud paluvad — ainult pahemal põlvel, parem jalg ees.

KÖSTER: Kuidas, kuidas? Ah pahemal põlvel? Ja parem jalg ees?

PETERSON: Jah. Siis võivat mõlema käega mõõga-pidemest kinni hoida ja paluda, kas pagan võtku.

KÖSTER: Kuule, Toots, vahest ei näinud veel kõik, kuidas sina teisi paluma õpetasid, sa tule õige siia nurka ja näita! Mõõga asemel võid võtta ahjuroobi. (*Toots teeb seda.*)

PETERSON: Kentuki lõvi! (*Saab kohe naabritl müksu ja vaikib.*)

KÖSTER: Ja kui sa homme mul ei palu nii nagu kõik ristiinimesed, siis panen su terveks tunniks nurka herneste peale põlvili. Palu siis kuidas süda soovib; ühe või kahe põlve peal, mõõgaga või ilma.

(*Köster valmistub klassist lahkuma ning kooliõpetaja Laur tahab alata tundi, kui korraga klassituppa astub punapäine poisivibalik, saavad näpu vahel, ja jääb köstrile vesiste silmadega otsa vahtima.*)

KÖSTER: Noh, Kiir, mis sinuga on? Kus sa palve ajal olid?

KIIR (*läbi nutu*): Nööbid on ära.

KÖSTER: Mis nööbid?

KIIR: Saapa nööbid. Õhta olid peal, aga täna hommiku tahan jalga tõmmata, ja mitte ühte ei ole enam.

KÖSTER (*tulivihase*lt): Mis see tähendab?

(*Surmavaikus.*)

TOOTS (*kui vaikus juba piinlikuks läheb*): Vahest viisid rotid ära.

KÖSTER: Mis?

TOOTS: Rotid armastavad läikivaid asju. Meil viisid kapsaraua ära ja ei leidnudki üles.

KÖSTER: No kui te ei leidnud, kust te siis teate, et just rotid kapsaraua ära viisid?

TOOTS: Noh, kes see muu viija oli?

KÖSTER: Kapsaraua?

TOOTS: Jajah, kapsaraua.

KÖSTER: Kuule, rotid ei jõua kapsarauda liigutadagi, veel vähem ära viia. Mis sa valetad!

TOOTS: Neid oli vahest mitu.

KÖSTER: Mine metsa oma jutuga! See oli kahejalgne rott, kes kapsaraua ära viis, just nagu seegi, kes Kiire nõöbid nahka pani.

TOOTS (*õlgu kehitades*): Ei tea.

KÖSTER: Mina tean. Kiir, too oma saapad siia! (*Silmitseb neid asjatundja näoga.*) Kus need saapad olid sul?

KIIR: Säangi serva all.

KÖSTER: Soo. Kas nad hommiku, kui sa neid jalga hakkasid panema, sealsamas olid? Mõttele hästi järele.

KIIR: Jaa... ja-jah... Aga natukene päitsi pool ja säangi serva alt rohkem väljas.

KÖSTER: Ahah. Kes magab sinu päitsi pool?

TOOTS: Peterson magab.

KÖSTER (*vaatab uurivalt ütleja poole, Tootsi nägu ei ärata aga mingit kahtlust*): Peterson... Kes veel?

KIIR: Peterson, siis on Kuslap ja siis on Toots.

TOOTS (*kõhatades*): Jaa, jaa, siis alles olen mina.

KÖSTER: Soo! (*Kiirele.*) Kas sina siis ei kuulnud, et öösel keegi su säangi ees käis?

KIIR: Ei.

KÖSTER: Kes tuli kõige enne sinu juurde, kui sa ütlesid, et nõöbid on ära?

KIIR: Toots.

KÖSTER: Soo. Mis ta ütles sulle?

KIIR: Ütles, et katsu läbi a'ada kuidagiviisi, et ära sa sellepärast nutma hakka ega kaebama mine.

KÖSTER: Toots, kas sa ütlesid nii?

TOOTS: Ütlesin küll. Ma ütlesin jah, et mis see maksab iga tühja asja pärast nutma hakata.

KÖSTER: Kas sa seda ei ütelnud, et Kiirel kaebama ei maksa minna?

TOOTS: Jajah, seda ütlesin ka.

KÖSTER: Mispärast sa seda ütlesid?

TOOTS: Niisama... arvasin, et see ei ole ilus, kui kaebama minnakse.

KÖSTER: Ütle, Toots, mis ajast saadik sa siin magad ja enam kodus ei käi?

TOOTS: Ah mina . . . ma olin esimest ööd siin.

KÖSTER: Ahaa! Mispärast sa siin hakkad magama?

TOOTS: Ei taha kodus käia. Kauge.

PETERSON: Jah, jäi siia, pildus kõige õhta riietega, ei lasnud meid magada.

KÖSTER: Koerust jäid tegema siia?

TOOTS: Peterson valetab. Ise lõikas nõöbid ära ja nüüd valetab minu peale.

KÖSTER: Suu kinni, muidu ajan su jalamaid koju!

(Kooliõpetaja Laur, kes pahasena, et tal tundi ei lasta alustada, seina ääres edasi-tagasi kõnnib, märkab korraga põrandal üht Kiire saapanööpi.)

LAUR: Näe, kus nõöp. *(Kiirele.)* Kas on sinu saapanööp?

KIIR: On küll.

LAUR *(lökkab pehkinud põrandalaua pisut kõrvale):* Vaata, siin on veel.

KIIR: Minu omad, minu omad! *(Korjab nõöpe.)*

LAUR: Kas on nüüd kõik käes?

KIIR *(loeb üle):* Kõik jah.

KÖSTER: Nõöbid on meil nüüd käes, aga kes seda tegi?

TOOTS *(kergendustundega):* Eks ma öelnud, et rotid. Kes n'd inimene seda nõöbitühja läheb võtma.

KÖSTER: Aga kuidas rott sinu arvates nõöbi saapa küljest ära saab?

TOOTS: Väga lihtsalt. Rott paneb saapa jala alla ja kisub siis nõöbi — naksti! — küljest ära.

LAUR: Hea küll, ei maksa selle tühja asja pärast tundi ära viita. Sa, Kiir, pane saapad praegu niisamuti jalga, küll pärast tunde õmbled nõöbid ette.

KÖSTER: Sa vaata ette, Toots, kui mul veel vähemgi asi silma puutub, siis lendad koolist seitset keerdu! *(Väljub klassist.)*

LAUR: Istuge nüüd rahulikult. Kohe alustame tunniga. *(Tuli kustub. Kui uuesti valgeks läheb, on tunnid läbi.)*

LAUR: Nii et järgmiseks korraks õpite ära selle, mis ma teile täna rääkisin. Võite nüüd koju minna. *(Väljub klassitoast.)*

TOOTS (*astub kohe ähvardavalt Kiire poole*): Ah sa Juudas!

KIIR (*põgenedes*): Ära n'd mängi, näh! Toots, ma ostan su noa ära. Kuuled, ma ostan su korgitseriga noa ära!

TOOTS: Küll ma sulle näitan! Või tema läheb kaebama!

TONISSON (*kellele Toots Kiirt taga ajades jala peale astub*): Oige pimesikk!

(*Algab jaht üle pinkide ja laudade, mida kõik huviga jälgivad. Kiirel õnnestub siiski välja lipsata.*)

TOOTS: Ära pääses va risu... Saa veel sihukese pärast siunata! Niikuinii pagana Julk-Jüri kärgib päevad läbi nagu vainlane — muud ta narr ei oska.

PETERSON (*väike, arglik, räägib kiirustades*): Aga sina, Toots, võiksid ometi ära õppida, mis ta üles annab.

TOOTS: Mi-i-s?!

PETERSON: Mis see siis ära ei ole! (*Vuristab sõrmedel lugedes.*) Vana testament, uus testament, katekismus, kümme käsku ja laulud ja salmid ja palved ja sõnad ja...

TOOTS: Pea, pea! Need ka mõned sõnad!

PETERSON: Ah õpetuse sõnad või?

TOOTS: Nojah, narr, mul endal palju paremad sõnad.

PETERSON: Sinul?

TOOTS: Nojah noh. Kuula! (*Teeb salapärase näo.*) Kivirünta-punta-änta-paravänta-vassviilingi-suski tavaara. (*Tõmbab hinge.*) ... ass-sarapilli-jassi-karlitteri-jonni-aikukkuri-leijooni!...

PETERSON (*hämmastunult*): Kivirünta-punta... punta... mitte ei jää pähe!

TOOTS (*võidukalt*): No näed!

PETERSON: Aga mis need sõnad tähendavad?

TOOTS: Haa! Ütle neid sõnu vana-aasta öösi kella kaheteistkümne aeg, küll sa siis näed, mis nad tähendavad.

PETERSON: Mis nad's tähendavad?

TOOTS: Mis nad tähendavad, mis nad tähendavad...

Midagi nad ikka tähendavad, egas sõnu ilmaaegu pähe õpita. (*Ahvib järele köstrit.*) Seda peaksid sa ometi teadma, inimeseloom!

PETERSON: No aga... mida siis, ütle, Toots!

TOOTS: Kui sa vana-aasta öösi neid sõnu loed, tuleb keegi.

PETERSON: Kes?

TOOTS: Tuleb keegi... sihuke... kapjadega...

PETERSON: Ütle veel kord, Toots, ma õpin need sõnad ära.

TOOTS: Misjaoks?

PETERSON: Vahest läheb tarvis. Ütle, Joosep!

TOOTS: Kas pole narr? Noh, olgu, kui sa just rehkenduses ette ütled...

PETERSON: Jajah!

TOOTS: Kivirünta-punta-änta...

PETERSON (*kordab kortsus kulmul, peaga takti lüües*): Kivirünta-punta-änta...

(*Väljast tuleb puukandamiga Lible, kehvasti riides kõhetu mees. Toots ja Peterson eemalduvad talle teed tehes klassinurka, kust hakkab kostma vaikset pominat: «punta-änta-paravänta».*)

IMELIK (*valkjate juuste ja laiskade liigutustega poiss, kes aknalaua istudes ja kannelt klõbistades Lible toiminguid jälgib, märkab Kuslapit, kes on tema juurde astunud ja ootavalt seisma jäänud*): Mis on, Tiugu?

KUSLAP (*väike poisike, kõneleb rabedalt, hooti, krimp-
sutab alatasa nägu, nagu oleks tal valus*): Mis ma täna süüa teen?

IMELIK: Oh, ükspuha, mida. Tee, mida ise tahad. (*Kuslap tahab ära minna.*) Tiugu! Kuule, küpseta õige liha, kas jah?

KUSLAP: Hea küll. (*Läheb ukse poole.*)

IMELIK: Tiugu! Tiugu-u!

KUSLAP (*tagasi pöördudes*): Mh?

IMELIK: Tead, mul ei tulnud kohe meelde, rosinasupp oleks kah hea.

TÖNISSON: Rosinasupp? Mis asi see on?

IMELIK: Mis seal's on? Aja piim keema, pane rosinaid sisse, keeda veel natuke — ja valmis. Väga hea on.

TÖNISSON: No kas soola kah pannakse?

IMELIK: Mine ikke, kesse's rosinasupile soola paneb...

TÖNISSON: Siis ta ikke üks lurr on, see rosinasupp, ega tast siis ikke kõhutäidet ei saa. Minule on kõige

parem, kui nii . . . peris kartuli- või kapsasuppi saaks. Siis pane ikke tublisti soola sisse ja litsu kere täis — ja tead, et oled saanud. Ja kus, rosinad on ju kallid, kes neid jõuab osta!

KUSLAP: Nii et siis rosinasuppi?

IMELIK: Ei noh, liha ikke ka. Tee mõlemad valmis — kaua see's võtab. Sul läheb nii kähku, et ei saa arugi, eks, Tiugu?

(Kuslap lahkub vastamata.)

LIBLE *(Imelikule)*: Sa proovi kord teise sundimise asemel ise midagi valmis teha, siis näed, kas lähebki nii libedasti kui sinu kandlemäng. *(Väljub klassist.)*

IMELIK *(ükskõikseltselt naeratades talle järele)*: Kae kus kellamehel mure, mis Jaan Imelik teeb!

TÖNISSON: Noh, Tali, kas sa koju minema ei hakka?

TALI: Lähen kah. Ootan veel.

TÖNISSON: Keda sa ootad?

TALI *(häbelikult)*: Raja Teelet.

TÖNISSON: Ahah. Oota siis pealegi, mina lähen. Mul kodu põnev jutt pooleli.

TALI: Kas nagu Tootsil — punanahkadest?

TÖNISSON: Ei. Vanade eestlaste võitlusest . . . orjapõlvest . . . *(Süttides.)* Küll andsid sakstele valu, kas tead! Kui ise nii saaks . . . küll nad alles näeksid!

IMELIK *(jätab kandlemängu, jääb aknast välja vaatama)*: Ohoo! Vaadake, poisid!

(Kõik kogunevad akende alla.)

TOOTS: Need narrid on ju kirikumõisast!

TALI *(Tõnissonile)*: Ongi sul siin terve õuetäis mõisaksu!

TÖNISSON: Kuradid! Ratsapiitsad käes . . .

TOOTS *(lökkab akna lahti)*: Kes teid meie õue peale kutsus?

HÄÄLED VÄLJAST: Näed, kus matsid aknast välja vah-tima! Mats koolis saksaks õppida tahtma.

TÖNISSON *(lökkab välisukse lahti)*: Minge siit heaga minema, kuulete!

HÄÄLED VÄLJAST: Mats koguni õue tulema.

Vist tema piitsa tahab.

Ha-hahaa!

TOOTS *(väga asjalikult)*: Asi läheb palavaks. *(Astub*

- ahjusuu juurde, pistab roobi ja tuletangid ahju, siis läheb uuesti akna alla.)
- TÕNISSON (väljudes): Ütlesin — mis te siin irvitate nagu koerad. Minge kohe ... ai! ... Piitsadega, kura-did! No oodake!
- TEELE (elavaloomuline linalakk): Juba karvupidi koos! ... Mis nüüd saab?
- TOOTS: Poisid! Tõnissonile appi! Kähku — nagu üks mees! (Tormab välja, teised tema kannul. Tali, Teele ja Imelik jäävad klassi. Tali vaatab kohkunult, Imelik uudishimulikult. Väljast kostab lahingukära, piitsaplaksutusi, hõikeid.)
- TOOTS (väljas): Peale, poisid, peale! Ai lontrused ... ai!
- MÖISAPOISTE HÄÄLED: Tõmba piitsa!
Öpeta matsi, öpeta!
- TEELE: Heldeke! Küll kisuvad! Löövad kas või silma peast välja ...
- TALI: Vaata, kus Toots teeb säru!
- IMELIK: Eks tüli ja kaklus ole Tootsi igapäevane leib ...
- TALI: Meie omad on kangemad ... Aga mis see siis on? ... Oi, taganevad ... peaks appi minema.
- TEELE: Ära mine, Arno! Hull oled! ...
- IMELIK: Jaah, mis seal enam aidata või ... Piitsad ju nende käes, võid veel tappa saada.
- TALI: Näe, hulgakesi Tõnissoni kallal! (Kisendab aknast välja kummardudes.) Tõnisson, hoia, selja taha hiilib! (Kahmab pingilt kaardikepi, jookseb välja.)
- TEELE: Arno! Nüüd laseb enda sandiks lüüa!
- IMELIK: Ise teeb, ise saab ...
- TOOTS (väljast): Poisid, pidage vastu! (Sööstab klassi, pikk poisivolask ratsapiitsaga kannul. Toots haarab ahjust vahepeal kuumenenud roobi ja tangid ning nüüd on osad vahetatud.) Prassai, Prits! (Vaenlast jälitades tormab uuesti välja.) Hurraa! Edasi, Kentuki poisid! Valu punanahkadele!
- POISTE HÄÄLED: Elagu Toots! Hurraa! Andke sakstele!
(Lärmi kuuldes jookseb klassi köster, näeb aknast lahingut ja tõttab välja.)
- KÖSTRI HÄÄL VÄLJAST: Teie põrgulised! Inimese-

loomad! Toots! Tõnisson! Mis teil arus on? (*Kõik jääb vaikseks.*) Vipper! Ja sina, Tali, ka! Jalamaid klassi, viimane kui üks! (*Poisid tulevad riideid kohendades klassi, siis tuleb köster kahe mõisapoisiga. Pikem, kes enne Tootsi eest põgenes, püüab nüüd uuesti kõrki ilmet omandada, väiksem aga tõinab kõigest jõust, köster lohutab teda.*)

KÖSTER: Liebes Kind! Ära nutsa, pole viga.

II MÕISAPOISS (*nuttes*): Mammaale ütlen ärr...

I MÕISAPOISS: Ärge mötelge, kui papaa teada saap, siis nõnda see asi ei jäe! (*Vibutab vihaselt köstri poole piitsa.*)

KÖSTER (*lepitavalt*): Ruhe, ruhe! Küll me süüdlasi karistame. Kes hakkas peale?

TOOTS: Seesama pritsunarr ise hakkas!

PETERSON (*soravalt nagu õppetükki vastates*): Nemad tulid meie õuele ja —

KÖSTER: Pea suu!

TALI: Ei, tõepoolest...

TOOTS: Ise tulid, ja nüüd veel meie süüdi...

VIPPER: Mida neil siit otsida...

TÕNISSON: Tulgu nad veel kord...

KÖSTER (*trambib jalgadega*): Vait, ütlesin! (*Küsib mõisapoistelt.*) Kes hakkas peale?

I MÕISAPOISS: See... paks.

II MÕISAPOISS (*tänitab*): Võttis kraest kinni-i-i... Lubas jõkke viia...

KÖSTER: Armes Kind! Tõnisson, kas tõesti sina see tülinorija olid? (*Vaikus.*) Vasta siis ometi, inimeseloom! Kuulsid? (*Tõnisson vaatab kangekaelselt enda ette maha ja vaikib.*) No kuidas tohid sina, kurivaim, härrastega purelema minna? Mis nad sulle kurja on teinud?

VIPPER (*tumedalt*): Mis nad siis sõimavad matsideks.

KÖSTER: Matsideks? Aga kes te siis enda arvates olete? Kuidas tohid sina, meeletu, jumala käsust üle astuda ja oma ligimest lüüa?

TOOTS: Nemad ise tulid piitsadega peksma...

KÖSTER: Vait! Ise nagu näljarott, vanematel võlad üle pea, ainult oma heldusest ja armust ma sind koolitangi... ja sina tõstad veel häält! (*Vaatab vihaselt*

ringi, märkab Talit.) Kes sind, tossikest, sinna kaklema ajas?

TALI: Ma... ma...

KÖSTER: Jah, nüüd on «ma... ma!» Muidu pole sust midagi asja, pane salme ja piiblilugusid õppima, siis on laisk nagu kapsauss, aga kah noorhärradele külge kippuma! Tootsiga paras paar, et seo teid kokku ja pane vastu vett ujuma. Tihu nüüd jah, kes sul käskis kaklema minna!

TALI (*nutt*): Ma... ma...

KÖSTER (*haugutab*): Ma... ma!... Ega sa lammas ole, et sa määd! (*Kõõritab mõisapoiste poole ja rahuneb veidi.*) Ja sina, Tõnisson, närid küll ilmast ilma pekki ja liha, aga pole ise sugugi targem kui see tänamata loom Toots! Vaata, noorhärрад, kelle vastu sa käe tõtsid, seisavad siin sinu ees, — sa võiksid parem andeks paluda, selle asemel, et oma jonni ajada. Ega noorhärрад nii kurjad olegi, lepite ära, on jeesukesel hea meel. (*Meelitades.*) Kas palud andeks, Tõnisson? (*Tõnisson pöördub vaikides kõrvale.*) Sa ei palu siis mitte andeks? Kuuled või! Sinuga räägitakse! (*Vaikus.*) No see on pagan teab mis. Sa oled kõige tuimem inimeseloom maailmas, — ma pole eluajal niisugust näinud. Teised vähemalt räägivad, ajavad süü teiste peale, aga sina oled tumm nagu kala... Minge pealegi koju, noorhärрад, olge mureta, seesinane teeröövel ei jää mitte nuhtluseta. Auf wiedersehen! (*Mõisapoised lähevad.*) Aga sina, Tõnisson, jääd peale selle veel nädal aega pärast tunde üheks tunniks istuma ja õpid iga kord neli salmi lauluraamatust pähe. Laulud valin ma ise välja. Küll sulle siis aru pähe tuleb. (*Näitab Tõnissonile lauluraamatust salmid, mis viimane peab järgmiseks päevaks pähe õppima, ja läheb higi pühkides oma poolele.*)

TOOTS: No on alles sunnikud! Oleks mul Tamasseri raudadega püstol, pööraksin otsa nende poole, küll siis seatraavi laseksid.

VIPPER: Jõuad sina neid kõiki oma Tamasseri rauaga hirmutada. Nende parv seisab praegugi otse koolitua

vastas — näe, aknastki paistab. Varsti tulevad jälle siia lõbusõitu tegema ja kalu hirmutama.

TOOTS: Jah, sellest ajast, kui selle parve said, käivad ühtelugu siin jõlkumas nagu narrid.

IMELIK: Oh, kaua nad ikke sõitmas käivad, varsti jõgi jäätab ära.

TOOTS: Oleks keegi selle parverisu jõe põhja laseks — enne kevadet nad teda siis kätte ei saaks ja seni, kes teab, mädanevad ehk palgid ära.

VIPPER: Ei need nii ruttu mädane, aga kevadine suurvesi kannaks nad ehk laiali küll.

TÕNISSON (*aknast välja vaadates*): Päris lähedal koolitoale see parvelogu. Aga mis see jutt asja paremaks teeb. Hakkaksite parem koju astuma või läheksite magamistuppa õppima, kes siia jäävad.

IMELIK: No mis tagasundija sina meile oled?

VIPPER: Lähme pealegi, tal salmid õppida.

TOOTS: Olgu. (*Läheb koos teistega, aga vaatab ükselt tagasi.*) Ole siis kukupai, õpi hästi selgeks see Julk-Jüri laul... pup-pup-pup...

(Kõik väljuvad, klassi jäävad ainult Tõnisson, kes istub pinki ja võtab raamatu, ning Tali. Väljast tuleb Lible, et vaadata, kas ahi on küdenud, ja siiber kinni panna.)

LIBLE: Ma kuulsin, Julk-Jüri mõirgas täna jälle.

TALI: Eks ta mõirand kah.

LIBLE: Noh, kus see jääb. Ilmast ilma paugub teine. Pane sunnikule kas või vitsad peale, muidu läheb risukael viha pärast lõhki.

TALI (*naeratab*): Ei, täna küll lõhki ei läinud.

LIBLE: Nojaa, aga ega'nd ikka palju ei puudunud kah, et olekski lõhki läind.

TALI (*lõbusalt*): Oi, ei see lõhki lähe...

LIBLE: See on jah, ega ta nii naljalt lõhki ei lähe, tal on paks nahk, sunnikul. Minu õnnis ema ütles ikke, et vaata, kui sellest nahast ühekorra kaelkoogu nõörid saaks, ei need rebeneks enne viimsepäeva laubat.

TALI (*naerab*): Ei need rebeneks...

LIBLE (*tõsineb*): Poisid rääkisid, Julk-Jüri olevat sinuga kah karjunud. Aga las haugutab, mis see mehele teeb. Kui lööb, siis tule ütle mulle, küll me rohur

leiame, mis tema paksu naha peale ka hakkab; peasi, ära sellepärast siis moruta, suled sorgus — näe, minu kallal ta ju närib niisamuti, aga mis ta mulle ikke ära saab teha...

TALI: Mis ta siis sinust tahab?

LIBLE: Lahti tahab saada.

TALI: Mispärast ta sinust lahti tahab saada?

LIBLE: Noh, selleks oled sa veel liiga noor, et sulle seda seletama hakata. Kasva veel; kui elan, küll siis ütlen. Vaata, kui mõne vaese lesknaise pojale öeldakse: poiss, otsi oma isa üles, siis peavad nad neid kõstri lähedalt otsima. Saad aru? Eks mina ütelnud jälle ükskord, et see asi on nii ja naa... ja seal ta's oligi. Ah seda vana maita küll: teile tuubib vitsahirmu all kümmet käsku, aga kas on ilmas seda käsku, mille vastu tema ise eksinud ei oleks? Vaata, kudas Metsnurga ristjatsil võttis omal ise loti nii täis, et kui hakkas last ristima ja vett otsaette panema, siis ajas taldriku kõige veega säuhti ümber. Nooh, kussa sellega, aga kudas ta teiste järele piilub, va niskoi. Sina, Saare peremees, küsi ta käest õige, kui ta sinuga jälle lorima hakkab, et kuule, Julk-Jüri, milla me sinuga Metsnurga ristjatsile läheme? Siis joome seal kolmekesi: Lible tuleb kah. Mes, kas küsid?

TALI: Ei.

LIBLE: Nojaa, muidugi ära küsi, see olgu aga nii lorida muidu. Aga ära sa ennast sarve kah lase ajada. Kui sa näed, et sul on õigus, anna vastu. Mis sul's õiguse juures ikke pruugib karta... Õigus on õigus, õigust ei väära keegi... Jah, niiviisi on asjad, Saare peremees. Kui kasvad, küllap siis näed, et kõik, mis hiilgab, ei ole veel kuld. Mõne mehe pealage on jumal silitanud, nii et pealuu hiilgab, aga ära veel arva, et see on kuld... Noh, minu töö on tehtud, ahi on soe. Head õhtut, poisid! Sa, Arno, tervita koduseid ja ütle Marile, et kellamees tuleb talle varsti kosja!

TALI: Küll ma ütlen. Huvasti, Lible.

TÖNISSON: Head õhtut... (*Mõtiskleb avatud raamatu kohal.*) Mehesõna: kui sul on õigus, ära siis jäta, anna vastu!...

TALI: Tõnisson!

TÖNISSON: Mh? Sa ei lähegi koju?

TALI: Ma tahtsin sind aidata.

TÖNISSON: Pole mul midagi tarvis. Hakka aga minema.

TALI: Aga sul on ju raske... neli salmi...

TÖNISSON (*järele andes*): Seda'nd küll... need pagana salmid ei jää mulle kudagi pähe...

TALI: Ma aitan.

TÖNISSON (*naeratab nukralt*): Kudas sina siin aidata saad?

TALI: Kuulan, kudas sa üles ütled, parandan, kui sul valesti läheb.

TÖNISSON: Seda võiks vahest küll.

TALI: No näed. Kaks meest ikka kaks meest. (*Istub Tõnissoni kõrvale, võtab raamatu.*) Ütle nüüd üles. (*Tõnisson vaikib.*) Noh?

TÖNISSON: Seal oli öeldud, et jätku aga kõik asjad issanda hooleks... hmh!...

TALI: Oli küll, aga ega sa köstrile nii ei saa öelda. Siin on sõnad ritta pandud.

TÖNISSON: Nagu nad sellepärast paremad oleksid, et ritta pandud...

TALI: Katsu veel kord! Noh:

Mis vaevab sinu südant,

mis iial nõuad sa.

Sel, kes on meie issand,

kõik hooleks anna sa...

TÖNISSON: Mis vaevab sinu südant... (*Jäeb mõttesse.*) Olgu peale, ma katsun ise. Mine ära koju, küllap ma need salmid ükskord ikka selgeks saan.

TALI: Sa ei saa niimoodi. Katsu nende sõnade peale ise mõelda, mis sa ütled.

TÖNISSON: Ma juba mõtlesin... aga paljast mõtlemisest üksi on vähe.

TEELE (*vaatab aknast sisse, siis tuleb klassi*): Arno!

TALI: Teele! Sa polegi veel koju läinud?

TEELE: Sind ootasin väljas. Kuhu sa jäid nii kauaks?

TALI: Niisama natuke...

TEELE: No tule siis ruttu.

TALI: Ma veel ei saa. (*Kõhkleb.*) Tuleksin küll, aga...

TÖNISSON: Mine, mine pealegi...

TALI: Aga ma ju lubasin sind aidata.

TÖNISSON: Küll teine kord. (*Tõuseb pingist.*) Ega ma praegu saagi kohe õppima hakata. Näe, lihatükk alles söömata. Mine sina koju.

TALI: Mina ... ma lähen siis. Hüvasti.

TÖNISSON: Hüvasti jah. (*Eemaldub teise klassi nurka.*)

TALI (*kasukat selga ajades Teelele*): Ega sa minu peale pahane ole?

TEELE: Mispärast ma pahane olen?

TALI: Noh, ma arvasin nii ... et vahest oled pahane ... et ma kauaks jäin ...

TEELE: Ei ole.

TALI (*röömsalt*): Ei ole?!

TEELE: Ei ole.

TALI: Tead mis, Teele. Lähme kabeliaida, ma näitan sulle oma vanaisa hauda.

TEELE (*võõristades*): Ei, mina ei tule.

TALI: Miks sa ei tule?

TEELE: Ei, mina ei tule.

TALI: Kas sa kardad?

TEELE: Ükskõik, aga ma ei tule.

TALI: No kui sa ei tule, ei tule, ega ma sind nii väga ei kutsugi. Aga ütle, Teele, kas sul oleks kahju olnud, kui ma mõisapoistega tapeldes surma oleks saanud? (*Teele vaikib.*) Ütle, kas sul oleks kahju olnud?

TEELE: Eks ikka oleks olnud.

TALI: Kas sa oleks nutnud?

TEELE: Ah, mine, kust mina sulle's seda nüüd tean ütelda, mis ma oleks teinud.

TALI: Miks sa ei tea. Mina tean kohe, et kui sina sureks, et siis mina küll ...

TEELE: Sina nutaks?

TALI: Jah.

TEELE (*kärsitult*): Hakkame nüüd minema, muidu läheb pimedaks nagu kott, eksime veel tee peal ära.

TALI: Ei lähe pimedaks ühtigi. Kuu hakkab paistma. Küll näed, nüüd läheb külmale ja homme on jõel jää peal.

TÖNISSON (*hämarast nurgast*): Kui te sedaviisi edasi arutate, siis on tal jää peal veel enne, kui koju jõuate.

Enne oli kibe rutt taga, aga nüüd ei saa ega saa minema.

TEELE: Lähme, Arno!

TALI: Kohe. Ütle enne, Teele, kas tahaksid, et kuu paistma hakkaks?

TEELE: Oled sina alles imelik, Arno... Mis mul kuuga asja, paistku kui tahab. Tule! (*Tirib Tali poolvägisi uksest välja.*)

TÖNISSON (*väljub nurgast, astub akna alla*): Kauple sidki siin senikaua, kui videvik käes. (*Vaatab laulu raamatut.*) Mis vaevab sinu südant... (*Viskab laulu raamatu südametäiega käest ja väljub klassitoast.*)

Eesriie.

TEINE VAATUS

Klassitoas järgmisel hommikul. Õpetaja Laur näitab midagi kaardikepiga kaardi juures, siis pöördub klassi poole.

LAUR: Kas on selge?

ÕPILASED (*kooris*): On.

LAUR: Kõigil?

ÕPILASED: Jah.

LAUR: Siis on hästi. (*Tema pilk peatub Tootsil, kes millegagi hoolega ametis on.*) Toots, mis sa seal teed?

TOOTS: Ei midagi.

LAUR: Kui inimene midagi ei tee, siis istub ta vagusi oma koha peal. Mis sul seal põues on?

TOOTS: Ei midagi.

LAUR: Kui inimesel midagi põues ei ole, siis on põu tühi. Sinul on ta punnis. Pea, pea, sul liigub midagi põues.

TOOTS (*tasa*): Ai, saadan, ära kriimusta.

LAUR (*lähenedes*): Näita siia, mis sul põues on.

TOOTS (*niheleb pingil, kuid ei saa tõusta*): Ei midagi.

LAUR: No see on ometi naljakas, — temal ei ole midagi põues ja ometi niuksub ja liigutab see «eimidagi». Näita!

(Tootsi põuest ilmub kutsika pea.)

Noh, vaata, see puudus veel! Homme topid vahest mõne pörssa endale põue. Ütle, mis sa sest kutsikast kooli vedasid?

TOOTS: Kiir tahtis ära osta.

KIIR: Pole õigus. Toots valetab. Ta ise ütles, et temal on kodu kutsikas, mis tantsib ja trummi lööb. Mina ei ütlend talle selle peale midagi.

TOOTS (*järsult*): Miks sa ei ütlend, ära tahtsid osta. Käskisid täna kooli tuua.

LAUR: Nüüd jääge kõigepealt wait ja kuulake, mis mina ütlen. Toots... kuule, Toots!

TOOTS: Jajah.

LAUR: Mis sa arvad, mis ma sinuga nüüd teen? (*Toots naeratab kurvalt ja vaatab nurga poole.*) Vale kõik. Nurka ma sind ei pane. Sa jääd hoopis ilma trahvita. Luba mulle, et sa täna enam ühtegi koerustükki ei tee, ja sinuga ei sünni midagi. Kas lubad?

TOOTS: Jah.

LAUR: Väga hea. Siiski, et need asjakesed, mis sul taskus on, sind kurja tee peale ei avatleks, tule lao nad siia minu laua peale välja. Tule, tule!

KIIR (*rõõmsas ootuses*): Hi-hii!

TOOTS: Ma ei taha, teised näevad.

LAUR: Noh, siis jäägu see ainult meie kahe teada, mis sinu taskutes peitub. Mine, lao asjad minu tuppa laua peale. Vii koer ka minu tuppa; kui koju lähed, võtad ühes. (*Toots läheb. Samas tuleb klassi köster. Ta on väga ärritatud, aga püüab seda varjata.*)

KÖSTER (*Laurile*): Mis tund teil on?

LAUR: Ajalugu.

KÖSTER: Hmh. Teine kord räägite edasi. Mul on teile midagi tähtsamat öelda. Lähme minu poolele. Sina, Tõnisson, tuled ka.

LAUR (*läheb vastu tahtmist ukse poole, siis näeb Tootsi tagasi tulevat ja seisatab, et küsida*): Kas kõik panid ära?

TOOTS: Kõik.

LAUR: Tubli.

KÖSTER: Mis? Mida ta pani ära? Millega sa jälle hakkama said, Toots? (*Toots vaikib ja vaatab paluvalt Lauri otsa.*)

KÖSTER (*Laurile*): Mis ta tegi, see inimeseloom?

LAUR: Käskisin tal ühe asja minu tuppa viia. Lähme siis pealegi. (*Lähevad köstri poolele.*)

TOOTS (*Laurile üllatunult järele vaadates*): Täitsa mees see meie Laur.

VIPPER: Kas sina sellest siis alles nüüd aru said?

TOOTS (*ohkab murelikult*): Jah, mis sul viga rääkida, sina tead talle tunnis alati vastata...

VIPPER: Kes sinulgi keelab ära õppida? No näita, kuspool on Saksamaa?

TOOTS (*viskab käega hommiku poole*): Ära seal, taga.

VIPPER: Ohoo, kas tõesti seal? Näita kaardi pealt.

TOOTS (*jääb seisma suure poolkerade kaardi ette, kehitab õlgu*).

VIPPER: Kuspool on Saksamaa, kas õhtu või hommiku pool?

TOOTS: Õhtu pool.

VIPPER: Mispärast sa's hommiku poole näitasid?

TOOTS: Vaata, seda ei tea ma isegi. Aga mulle tuleb ikke ette, et kõik need Saksamaad ja Prantsusmaad ja Inglismaad hommiku pool on; et õhtu pool põle muud kui üks suur järv, ja siis on lõpp.

VIPPER: Kuda lõpp? Mis lõpp? Mis sa arvad selle lõpuga?

TOOTS: Lõpp, noh.

VIPPER: Maakera lõpp? Ah, et maakera lõpeb õhtu poole ära, nagu raudtee Tallinna alla, mis?

TOOTS: Nojah.

VIPPER (*võtab kapist gloobuse*): Vaata, Toots, — kus on siin algus, kus lõpp? Maakera on ümmargune nagu sinu pea... (*Toots katsub oma pead, siis noogutab.*)... ja käib ümber päikese ringi.

TOOTS: Justku kass ümber palava pudru?

VIPPER: Täpipealt.

TOOTS: Aga imelik asi, et nad maha ei kuku!

VIPPER: Kuda maha ei kuku? Kes?

TOOTS: Noh, nagu need, kes seal all elavad, need ameeriklased, või kes nad on. Nemad käivad ju jalad ülespidi nagu kärbsed laes.

VIPPER: Aga näed, maha ei kuku! Maakeral on jõud nagu magnetil, mis kõiki asju enese poole kisub.

TOOTS (*võtab Kiire eest sulepea, viskab õhku*): Vaadake, poisid, kus on jõud!

KIIR: Anna siia! Sa teed katki! (*Krabab sullepea põrandalt.*) Häh, mõni jõud pisikest asja üles visata.

TOOTS: Narr, ega siis minul; maakeral. Aga Vipper, kas ameeriklased käivad ikke jalad ülespidi?

(*Vahepeal tuleb Tõnisson köstri toast tagasi ja astub Tali juurde.*)

VIPPER: Ei käi. Siin ei ole ülespidit ega allpidit. Kui sa lõngakera nõoriga lakke kõikuma paned, siis võid näidata, et siin on alumine ja siin ülemine pool. Maakera on hoopis teistsugune kera.

(*Vipper astub ühes Tootsiga, kes kuulab tema seletust nagu muinasjuttu, eemale. Esiplaanile jäävad Tali ja Tõnisson.*)

TALI: Mis köster sinust tahtis?

TÕNISSON: Ei midagi... Tead, kui nad sinu käest küsivad, ütle, et me eile õhta ühes koju läksime.

TALI: Kas sa varsti pärast mind läksid?

TÕNISSON: Varsti jah.

TALI: Hea küll, ma ütlen. Mispärast sa niiviisi tahad?

TÕNISSON: Muidu... niisama. (*Eemaldub.*)

TOOTS: Teate, poisid, ma teen endale maakera. Puu on juba valmis, vaja ainult kaks kausi moodi tükki välja tahuda ja kokku liimida. Pange tähele, tuleva nädal on ta mul valmis ja siis toon ta kooli ühes. Aga ilusa teen ja suure ja...

IMELIK: Ole hea mees, Toots, ära tee, — meie hakkame kartma.

TOOTS: No mina teen. Pange tähele, mina teen. Meie kooli kohta maalin suure punase risti, nii et kohe järele võib vaadata, kus me oleme. Ja meie jõe maalin üles ja...

IMELIK: Maali köstri kartulikuhi ka oma gloobuse peale.

TOOTS: Narr, kas seda saab siis keegi gloobuse peale teha. Aga kust sa seda kõik tead, Vipper?

VIPPER: Mis asja?

TOOTS: Noh, kõike seda maakera värki... kuda ta käib ja...

VIPPER: Selle tarvis on raamatud.

TOOTS: Ah raamatud. Noojah. Kas sa siis loed niisukesti raamatuid?

VIPPER: Loen.

TOOTS: Alati?

VIPPER: Mitte alati. Siis, kui aega on.

TOOTS: No aga ise ütled, et sa neli aastat koolist ära olid?

VIPPER: Mis siis. Võib ju ka kodus, ilma koolita, raamatuid lugeda ja õppida.

TOOTS: Lugeda n'd küll, nagu juturaamatuid ja . . . Neid ma loen isegi . . . Aga õppida?

VIPPER: Õppida võib kah.

TOOTS: Hm? . . .

VIPPER: Võib küll.

TOOTS: Mis sa's veel kooli tulid? Kas isa ajas?

VIPPER: Isa! Mispärast isa? Ma ise tahtsin tulla.

TOOTS (*väga imestunult*): Ise tahtsid kooli tulla?

VIPPER: Jah, tahtsin edasi õppida.

TOOTS: Hm . . . Ise oled juba suur mees ja tahad veel koolis käia. Kes kodus tööd teeb?

VIPPER: Tööd, noh . . . tööd saab kah omajagu tehtud. Suvel teen tööd, korjan raha ja käin talvel koolis.

TOOTS: Ahah. Aga kas tead, Vipper, kui sa suvel raha korjasid ja ühtelugu lugeda tahad, siis osta mu käest üks ilus juturaamat ära.

(Kuulajaid, kes on nende ümber ringis, lõbustab väga see ootamatu lõpp.)

TALI: Ha-ha-haa! Toots mõtleb alati midagi välja!

TOOTS (*viihaseks, et kaubale vahele segati*): Muidugi mõtlen. Ja mõtlen veelgi, — oota sa ainult! (*Läheb tüdrukute keskel seisva Teele juurde ja teeb naljaka kummarduse.*) Imelik, lase nüüd ruttu üks polka, ma lähen Tali pruudiga tantsima! (*Naer. Imelik mängib. Toots kisub Teele tantsima. Seal aga avaneb köstri poolele viiv uks ja Toots komistab Teelet ühes tõmmates üle läve vahetuppa, kust kostab müdinat ja rasket kukkumist. Kõik ruttavad kohtadele. Hetke pärast tormab Toots klassi, vaatab pääsu otsides ringi ja lipsab õue. Klassi tuleb Köster, tõmmates kättipidi kaasa nutvat Teelet.*)

KÖSTER: Mispärast see Toots sind rebis?

TEELE: Tantsima kutsus.

KÖSTER: Ahah! Kuhu Toots läks?

(Kiir näitab välisukse poole.)

(Köster väljub Tootsi otsima, aknast on näha, kuidas ta ümber maja marsib.)

TOOTS (pistab pea uksest sisse, vaatab ringi, siis tuleb klassi): Sa tuline kuramus, kui ma läksin kõmdi vastu köstrit, köstril pealmine moka lõhki nagu jänesel, minul muhk peas, justku sarv kurivaim, ja kui siis hakkas mind taga ajama nagu pisuhänd, ise ikke: seisskärr ja seisskärr — mis see tähendab, seisskärr? Küll läks! Arvas, et ma kodu poole jooksin, aga võta näpust, ega ma loll ei ole! Mine kodu, viimati Julk-Jüri ei lasegi enam tagasi tulla. Ma redutan siin, seni kui Laur tuleb — ega see mul hinge ikke ei lase välja võtta.

(Köstri samme kuuldes poeb pingi alla.)

KÖSTER (sisse tulles): Kas teda's siin ei ole?

KIIR (puhastab häält): Khm...

TÖNISSON (müksab teda ja lisab tasa): Me viime su jõkke, Kiir, kui sa häält teed!

KÖSTER: No mis on siis? Kas ma saan vastust või ei? Ma kõnelen teiega, ega ma ahjuga ei räägi! (Vaikus. Köster haarab Kuslapil õlast kinni ja raputab.) Ütle, kus on Toots?

KUSLAP (kogeleb naljaka vanameheliku häälega): Ma... ma ei tia-ee, ma käisin vahepeal... käisin ära... magamistoas-ee...

(Laur tuleb klassi, seda nähes Toots kasvab nagu kuusk pingi alt välja ja istub oma kohale.)

KÖSTER (astub keppi vibutades Tootsi poole): Ahaa, seal sa mul oled. (Lauri märgates talitseb ennast.) Khm... njaa... oota sa, ma sinu veel käsile võtan... ja see saab hirmus olema... Täna õnne, et mul on praegu üks pakilisem asi lahendada. (Poiste seas ka-hin ja liikumine, sosinad: «Mis see võiks olla?»)

KÖSTER (tõmbab hinge ning küsib valjusti ja tungivalt): Kes laskis õpetaja noorhärrade parve jõepõhja?

POISID: Parve? — Kas parv on põhjas? — Ohoo!

KÖSTER: Seesinane kuri lugu peab päevavalgele tulema! Kes tegi seda? (Vaikus.) Tõnisson, tule siia! (Tõnisson astub kantli juurde.)

KÖSTER: Kas sina lasid noorhärrade parve põhja? Ütle õigust!

TÖNISSON: Ei lasnud.

KÖSTER: Ei lasnud?

TÖNISSON: Ei.

KÖSTER: Aga sind nähti jõe ääres.

TÖNISSON: Ei või olla. Kes mind näha võis... kui ma siin olin...

KÖSTER: Kas sa olid eile õhtupoole üksi siin või oli teisi ka?

TÖNISSON: Tali oli ka.

KÖSTER: Ah Tali oli ka?

LAUR: Tali, mis sina siin tegid?

TALI: Mina... mina aitasin Tõnissonil salmisid pähe õppida.

KÖSTER: Kust sa selle peale tulid, Tõnissoni aidata?

TALI: Ma... siis ta saab rutem selgeks.

KÖSTER (*mürgiselt*): So-soo.

LAUR: Kas sa oled Tõnissoni sõber?

TALI: Jah.

KÖSTER: Ahaa, selle teeme selgeks. Ütle, Tali, kui sa teda õppida aitasid, siis pidid värsid sulle ka enesele pähe jääma. Kas sa ei mäleta seda laulusalmi, mida sa Tõnissonil eile aitasid õppida?

TALI: Mäletan küll.

KÖSTER: Ütle õige.

TALI (*soravalt*): Mis vaevab sinu südant,
mis ial nõuad sa.
Sel, kes on meie issand,
kõik hooleks anna sa...

LAUR (*kõstrile*): Kas oli see?

KÖSTER (*vastu tahtmist*): Oli.

LAUR (*Tali pead silitades*): Sa oled tubli poiss, Tali.

KÖSTER: Kas Tõnisson ei käinud vahepeal jõe ääres kõndimas?

TALI: Ei käinud. Me olime kõige aja koolitoas.

KÖSTER: Kas teie ühes koju läksite või jäi Tõnisson peale sind veel siia?

TALI (*kimbatuses, võitleb endaga, vaatab Tõnissoni poole*): Mina... meie...

KÖSTER: Vasta! Kas jäi?

TALI: Ei... ei jäänud siia. Me läksime ühes ära.

KÖSTER: So-soo.

LAUR: See ikka ei või olla, et üks koolipoiss niisuguse suure tööga valmis saab. Parv oli ju suur ja raske.

KÖSTER: Njaa... oli küll raske. Ega ma omast peast Tõnissoni süüks arvanud, — küsige Kiirelt! (*Poiste seas vihane ümin.*)

LAUR: Kiirelt?

KÖSTER: Kiir ütles, et nägi Tõnissoni jõe ääres.

KIIR (*kargab püsti*): Siis hakkas juba pimedaks minema, ma ei tea, vahest ei olnud Tõnisson, ma arvasin ainult...

LAUR: Ah sa ise ei tea ja räägid?

KIIR: Ma arvasin, et oli. Aga keegi seal jõe ääres kõndis. Kui te ei usu, küsige Lible käest. Ma arvan, Lible nägi teda ka.

KÖSTER: Lible? Kus see Lible oli?

KIIR: Kah kõndis jõe ääres.

KÖSTER: Mis see Lible seal tegi?

KIIR: Lible lubas jõe vee vastupidi jooksmata panna, et siis temal tore vaadata, kui villavabrik seisma jääb.

KÖSTER (*Laurile*): Kuulete? See Lible on üks väga halb inimene. Tal on alati niisugused jumalavallatud kõned suus. (*Kiirele.*) Kas ta sinust veel sinna jäi?

KIIR: Jah.

KÖSTER (*Laurile*): Puhh! Käes! (*Pühib higi.*) Lähme, teeme selle hirmsa inimeseloomaga lõpuarve. (*Lähevad ära. Kui Köster on läinud, kaob Kiir ainsa hüpega klassist. Poisid arutavad elavalt uudist. Tõnisson tuleb küsitlejate eest ära oma pingi juurde, temale järgneb Tali.*)

TALI: Ära muretse, Tõnisson. Ega nad nüüd enam arva, et sina lasid. See on suur raske parv, kes seda saab põhja lasta. Mis sa arvad?

TÕNISSON: Ei tea.

TALI: Neid palgimürakaid ei jõua üksi liigutadaagi.

TÕNISSON: Tead, kui nad veel kord küsivad, sa ütle nii nagu ütlesid, et me ühes koju läksime.

TALI: Aga miks sa tahad, et ma nii ütleksin?

TÕNISSON: Ah miks? Muidu ehk hakkavad seletama, et mina parve põhja lasin. Ütle, et meie jõe ääres ei käinud ja et me mõlemad ühel ajal koolitoota juurest ära läksime.

- TALI: Nojah, kui sa just tahad, eks ma või öelda.
(Siis avaneb uks ja köstri poolelt tuleb Lible, temale kostab järele: «Et sa jalamaid mu silmist kaod, häbemata inimeseloom!»)
- LIBLE: Ptüi! Kärab nagu kõuetaat! Hingepunu sihuke!
- POISID *(kogunevad Lible ümber, hüüdes)*: Mis oli? Mis Julk-Jüri sulle tegi?
- LIBLE: Mis Julk-Jüri ikke teha mõistab... Eks ole kurivaim päise päeva ajal kuud tõrvamas: mina olla õpetaja kalkunite-tolkade parve jõe põhja lasnud. No kas on inimestel aru tossugi pealuu üdis? Ennem oleks ma selle punase peaga keelekandja jõepõhja lasnud kui nende parve.
- TALI: Kuidas? Kas nad siis sinu peale ajavad?
- VIPPER: Enne köster ajas Tõnissoni süüks.
- LIBLE: Nojah, aga va punapea olla mind kah eile õhtu poole jõe ääres näinud. Julk-Jüri seda ainult ootaski. Nüüd aetakse terve see kupatus kõik minu kaelavarre otsa.
- TALI: Kas nad ei usu, et sina ei teinud?
- LIBLE: Õpetaja usuks, aga Julk-Jüri kargab ühe jala pealt teise peale ja laulab nagu lõoke: «Lible tegi, Lible tegi, kes see muud!»
- TOOTS: Nojah, see narr muidugi.
- LIBLE: Ütlesin talle vahel tõtt näkku ja hakkasin vastu. No nüüd köster ei salli mind enam silma otsas. Ei kannata siin ilmas ükski sunnik välja, kui talle pisut õigust öeldakse. Aga valeta, vaata, siis oled sa mees.
- TÕNISSON: No kas siis köstrile valetada ei võinud?
- LIBLE: Kas tema minu juttu usub? Arvab, et tegin jah, ja nüüd salgan veel pealegi. Kisab: «Seesinane kuri lugu peab päikesevalgele tulema!» Eks ma ütelnud küll, et tõstame parve jõe põhjast üles, eks siis ole see kuri lugu päikesevalgel. Edaspidi võib ju teisele vaht matraga juurde seada, kes siis iga ligitulija ära nokitseb... Aga kus tema! «Peab välja tulema, kes seda tegi!» Paar pehkinud palginotti jões, ja tema karjub, justkui oleks veeuputus käes ja temal laev tegemata.
- PETERSON: Aga, Lible, no kas sa ei võinud köstri käest andeks paluda?

LIBLE: Mina? Mul oli ju õigus! Raiu või tükkideks, siis karjub sõrme küüs kah: ei ole lasnud, ei ole! ... Aga kui see parv nüüd veel väljas oleks, siis ... siis laseks küll! (*Väljub.*)

TALI (*Tõnissonile*): Jah, õigus ... Minu isa ütleb ka, et on see Lible, mis ta on, aga ega ta ei valeta küll ... Mis sina arvad, kas lasevad ta lahti?

TÕNISSON: Ei tea. Vahest ei lase.

TALI: Aga kui lasevad?

TÕNISSON: No mis sa minu käest uurid? Mis minagi rohkem tean?

TALI: Aga miks sa siis tahtsid, et ma ütleksin ... (*Järsku nagu midagi taibates.*) Oi, Tõnisson! Ega ometi ... Ütle, Tõnisson, ega ometi sina parve põhja ei lasnud? Ütle, ära karda, et ma kellelegi edasi räägin.

TÕNISSON: Kuidas mina teda lasin.

TALI: Sa ju käkisid mind ütelda, et me ühes koju läksime ... ja ... Ma arvasin, et sa ehk siis lasid põhja, kui mina ära läksin.

TÕNISSON: Kuidas mina teda lasin. (*Pöördub ära.*)

TALI: Sa siis ei lasnud, Tõnisson?

TÕNISSON: Ei lasnud.

TALI: Mispärast sa käkisid mind ütelda, et me ühes koju läksime? Mispärast sa ei ütelnud, et sa minust veel siia jäid?

TÕNISSON: Noh, muidu oleks nad minu peale ajanud.

TALI: Jah, jah, oleks küll. Aga sa ikka jõe ääres käisid? Ega Kiir sind muidu ei oleks näinud.

TÕNISSON: Käisin küll ... Tahvli raamisid pesemas.

TALI (*vaatab lauale*): Sinu tahvli raamid on aga niisama mustad nagu ennegi ...

TÕNISSON: Mul ei olnud seepi. Palja külma veega ei lähe.

TALI: Kas parv oli siis veel alles, kui sina jõe ääres käisid?

TÕNISSON: Alles oli. Mis sa tühja usutad. (*Eemaldub. Tali jääb talle murelikult järele vaatama, siis läheb teiste juurde tagasi.*)

PETERSON: Mis nüüd saab, poisid?

IMELIK: Midagi ei saa, köster palkab uue kellamehe; nagu neid vähe oleks...

TALI: Aga kui... põhjalaskja üles leitaks... Kas siis Lible jääks? (*Tõnisson jääb eemal teraselt kuulutama.*)

VIPPER: Siis vahest küll.

TOOTS: Poisid, lähme vaatame, kudas selle parvega lood on. (*Kõik tormavad välja, peale Vipperi ja Petersoni, kellel läheb riietumisega pisut kauem aega. Ukse vahele pistab pea sisse Kiir. Nähes, et Tootsi ei ole, julgeb ta sisse astuda.*)

KIIR: Kuule, Vipper, sina oled mõistlik poiss, ma tahaksin sinult midagi küsida.

VIPPER: Mh?

KIIR: Ütle mulle üks ilus poisslapse nimi!

VIPPER: Misjaoks?

KIIR: Pühapäeval on venna ristsed, aga nime pole veel leitud.

VIPPER: On see siis nii raske?

KIIR: Miks ta ei ole: iga kord, kui papa või keegi teine mõne nime nimetab, ütleb mamma kohe: «Päh, see mõni nimi. Meie pojale?! Ei!»

VIPPER (*muigab, siis tõrjub naeratuse näolt ja ütleb*): Tead mis, Heinrich Georg Adniel? Sa võta mõni vana eesti nimi: Lembit, Kaupo, Vambola...

KIIR (*kätega vehkides*): Ei, ei, ei...

VIPPER (*teeskleb imestust*): Misukest sa siis tahad?

KIIR: Mitte neid, mis nad on, need eesti nimed või! Kui mamma minu teisele vennale Friedrich Viktor Ottomarile nime otsis, siis ütles papale lausa ära: «Kõik muud, aga mitte eesti nimed!»

VIPPER: No eks võta siis mõni saksa nimi. (*Pöördub ära.*)

PETERSON: Võta piiblist, kui tahad, seal on ka hulk nimesid: Taavet, Koljat, Aabram, Iisak, Saamuel, Saalomon... Juudas!

(*Vipper ja Peterson on vahepeal palitud selga pannud ja väljuvad nüüd. Uksel kohtuvad nad Tootsiga.*)

TOOTS: Põhjas jah!

VIPPER: Kas on näha?

TOOTS: On jah. Kivid peale laotud, mine vaata ise.

KIIR (*on vahepeal ranitsast õuna võtnud ja sööma ha-*

kanud; Tootsi nähes kohkub koledasti ning püüab oma naha päästmiseks hea näoga juttu teha): Joosep! Ütle sina mulle üks ilus poisilapse nimi.

TOOTS: Milleks? Sul ju on juba nimi, isegi kolm, pup-pup-pup... Heinrich, Jorch ja Adniel.

KIIR: Ega ma endale taha, ma tahan vennale.

TOOTS: Aa, vennale, see on teine asi. (*Mõtleb veidi.*)

Ja, mul on küll üks nimi, aga seda ma ei ütle sulle.

KIIR: Mispärast sa ei ütle?

TOOTS: Mispärast, noh... Vaata, narr, kust ma's võin ütelda, kui mul teda enesele tarvis läheb.

KIIR: Enesele tarvis läheb? Hi-hii-hii! Mis sa ta'ga ikka teed. Ütle!

TOOTS: Jah, ütle-üttele, aga kui ma ei või!

KIIR: Mispärast sa ei või siis?

TOOTS: Ma ütlesin, et mul teda enesele tarvis läheb...

Vaata, Kiir, mis ma sulle ütlen: selle nime tahan ma oma esimesele pojale panna.

KIIR: Sina oma pojale? Hi-hii, milla see veel tuleb!

TOOTS: Ükskõik milla, aga ükskord ta ikke tuleb. See on niisuke nimi, mis... Seda ei tea nüüd keegi enam, ja kui lapsele see nimi panna, siis — oi, oi!

KIIR: Mis siis?

TOOTS: Siis mõtlevad küll kõik, et sellest poisist ikke midagi tuleb. Enesele ma teda küll enam võtta ei saa, see on õigus, aga kui saaks, siis võtaks kohe...

KIIR: Anna mulle, Joosep!

TOOTS (*kaalutleb*): Kui ma nüüd sinule selle nime ära annan, kust ma siis jälle uue saan? Niisukesed nimed ei kasva puu otsas nagu õunad, et mine aga ja raputa, et siis tuleb teisi alla nagu kolks ja kolks. Mul andis enne kolm aastat mõtelda, kui ma ta kätte sain. Aga on selle eest tubli tükk kah!

KIIR: Toots, ma toon sulle kaks õuna, kui sa ütled.

TOOTS: Kaks õuna!...

KIIR: Kolm, noh! Siis on iga aasta eest üks õun. (*Hakkab ranitsast õunu otsima.*)

TOOTS: Oh sa narr, mina annan selle nime sulle kolme kärbatanud õuna eest ära! Ega ma arust lage ole! Vaata, kui sa just tahad, siis otsi mulle kuus õuna; aga kõik olgu suured ja ilusad. Siis ma vaatan...

KIIR: Mis sa vaatad siis?

TOOTS: Noh, siis ma vaatan õunte pealt, kas maksab ütelda või ei.

KIIR: Ei, sa pead siis ütlema.

TOOTS: Otsi, otsi õunad välja.

KIIR (*ulatab Tootsile ühe õuna teise järel*).

VIPPER (*eemal teistele*): Näe, kus Toots Kiirega äkki nii suurteks sõpradeks saanud!

TOOTS (*pilgutab salaja Vipperile silma, siis vaatab halvustavalt õuna*): Kuhu niisuke õun ka kõlbab? (*Söüb.*)

KIIR: Ütle nüüd nimi, sa lubasid ütelda.

TOOTS: Võib olla, et oleks ütelnud kah, kui sa paremad õunad oleks toonud, aga sa tood pisikesed justku silmamunad, ei tea, kes neid sööb! (*Pistab viimase õuna nagu muuseas suhu.*)

KIIR: Ma võtsin kõige paremad, mis ma leidsin. Ja kui see nimi tõesti nii ilus on, nagu sa kiidad, siis kutsume sind pidule kah.

TOOTS: Ah soo. Ei noh, pidule ma tulen küll, aga ütle, mis seal süüa antakse? Kas sülti kah tehasse?

KIIR: Jah, jah. Sülti tehasse ja ... vorsti ja ... praadi ja ...

TOOTS: Kas rosinatega saia kah tehasse?

KIIR: Tehasse küll.

TOOTS: Noh vaata, siis ütle neile, et nad õige palju rosinid panevad, nii et rosin rosina küljes kinni on. Muidu otsineid mööda saia taga ja urgitse noa otsaga nagu narr, enne kui mõne kätte saad. Minu ema pragab iga pühade aeg, et justku koid on saiad ära ajanud, aga kas see minu süü on: pangu rohkem rosinid sisse, küll siis saiad terved seisavad.

KIIR: Ma lasen rosinid panna, nii et mustab, ütle aga nimi ära.

TOOTS: Hea küll, aga pea sa oma sõna. Sihukesi nimesid pole sa enne kuulnud. See esimene nimi on: Kolumbus.

KIIR (*pettunult*): Olen kuulnud ...

TOOTS: See ei tee midagi, narr. Ja teine nimi on: Kristostomus.

KIIR (*rabatult*): Kri...

(*Toots võidutseb vaikides.*)

KIIR: Toots, kuidas sa ütlesid?

TOOTS: Oh, sa ju tead isegi. Sa oled ju kindlasti kuulnud, Jorh Aadniel.

KIIR: Ei, seda küll pole... Ütle, Joosep!

TOOTS: Kri-sos-to-mus.

KIIR: Krisostomus, Krisostomus...

(*Klassi tuleb Laur. Kõik ruttavad kohtadele.*)

TOOTS (*hõikab Kiirele järele*): Et sa siis ei unusta!

KIIR (*vastu*): Nii et mustab!

LAUR: Noh, meil pole täna enam aega edasi võtta, tunnid on läbi. Võite minna. Sina, Toots, tule siia. (*Läheb oma tupp, jättes Tootsi ukse juurde ootama.*)

(*Kõik ruttavad minema. Tali astub Teele juurde.*)

TALI: Teele!

TEELE (*talle otsa vaatamata*): Mis sa tahad?

TALI: Sa ära võta nii väga südamesse seda tänast lugu. Ma oleks sulle appigi tulnud, aga...

TEELE (*susistab altkulmu vaadates*): Kasi minema! (*Väljub koos Imelikuga, kes teda uksele ootab. Tali aga pörkab tagasi, nagu oleks lüüa saanud ning vajub masendatult oma pingile.*)

KIIR (*tuleb ukse juurest tagasi klassi ja astub mureliku näoga Tootsi juurde, pomisedes*): Kripostosus... Kriposossus... Krii... Krii... Hii... Hii... Hipopotamus... Joosep! Ütle mulle veel kord see nimi, mul läks meelest ära.

TOOTS: Mis nimi?

KIIR: See nimi, noh! Kri... Kri... noh...

TOOTS: Ah see või? Kri... Kuidas ta'nd oligi? Kristohvus... Krimpstohvus... Klimpstohvus... Kriukstohvus... Niuks-piuks-tiuks-prohvus...

KIIR: Prohvus?!

TOOTS: Ei, ei... Ma ütlesin prohvus, et ta meele ei tule, see nimi. Kuidas ta'nd... põrguline... Kri... Ahah! Käes! Krisostomus.

KIIR (*õnnelikult*): Krisostomus.

TOOTS: Aga kirjuta nüüd kohe üles, muidu läheb sul jälle meelest ära. (*Kiir lahkub.*)

LAUR (*ilmub uksele, otsib pilguga Tootsi*): Toots!

TOOTS: Jah.

LAUR (*tuleb oma toast, käes Tootsi asjad*): Võta nüüd oma asjad ja ole hea poiss: kui sa homme tuled, ära võta neid ühes. (*Ulatab Tootsile ükshaaval asjad, Toots topib nad taskutesse.*) Tead mis, Toots, — ma vaatasin nad läbi, aga kas sa usud, mitte ühtainust asja ei leidnud ma sealt hulgast, mida sul koolis tarvis läheks. Need indiaanlastejutud, siis kõik need kivid, viilid, orad, rauatükid, noad, niidikerad, puust uisud ja mis siin veel on, — kõik võivad ju olla väga head ja tarvilikud asjad, aga kodus, kodus, mitte siin. Kuidas jääb siis, kas lubad teha nii, nagu ma ütlesin?

TOOTS: Jah.

LAUR: Kas tõesti, Toots? Vaata mulle otse silma. Kui arvad, et sa sellega vahest toime ei saa... nii järsku, siis ütle mulle. Aga peaasi: räägi õigust!

TOOTS: Saan küll õigeks.

LAUR: Tubli. Ma usun. Aga ole täismees ja pea oma sõna. Ja siis veel midagi: katsu paremini õppida. Kui sa just nii palju ei saa, kui üles on antud, pole viga. Ega ma sind selle eest ei karista. Peaasi: kui sa õpid, niipalju kui seda ka on, siis püüa hästi õppida.

TOOTS: Ma õpin homseks poole vene keele tükist.

LAUR: Tubli, õpi pool. Aga tead, hästi.

TOOTS: Kui ma kahte rehkendust ei jõua teha, ma teen ühe.

LAUR: Kah võib. Tee lihtsalt niipalju kui jõuad. Aga teiste käest ära kirjutada ja siis minule ette valetada, et sa ise tegid, seda ära tee kunagi. Jääb siis nii?

TOOTS: Jah. (*Väga viisakalt.*) Head päeva.

LAUR: Aga konukas, konukas, kuhu sa selle jätad?

TOOTS: Ah jah! (*Otsib.*) «Pitsu, Pitsu, Pitsu, Pitsu!» (*Läheb õpetaja tuppa, tuleb sealt koeraga.*) Teie voodis oli, padja all. Head päeva!

LAUR (*naerdes*): Hüvasti, Toots! Ja sina, Tali, mis sina veel siin teed?

TALI: Ei midagi... ma kohe lähen.

LAUR: Mispärast sa nii kurb oled, Arno?

TALI: Ega ma ole kurb.

LAUR: Miks sa's ei ole. Enne ei mänginud teistega.

Nüüd istud jälle üksinda. Kas keegi tegi sulle liiga?

TALI (*pisaraid tagasi hoides*): Ei teinud.

LAUR: Aga mis siis on? Ütle minule, siis peame kahekesi nõu, kuidas selle asjaga saab. Räägi kõik, mis sul on südamel, ära salga midagi ja ära kardada, et ma kurjaks saan.

TALI: Mul ei ole midagi viga.

LAUR: No vaata, mispärast sa salgad. Küllap sul midagi on, aga sa ei taha öelda.

TALI: Ei ole midagi, ei ole midagi... (*Puhkeb nutma, kahmab oma asjad ja pistab joostes klassist välja.*)

LAUR: Arno! Kuhu sa, rumal poiss, jooksed? Pea kinni! Tule tagasi ja ütle mulle. Ära kardada! (*Vaatab talle ükselt järele, siis tuleb pead vangutades tagasi ja läheb oma tuppa.*)

Eesriie.

KOLMAS VAATUS

Kiirte söögituba, keset tuba laud suupistetega. Üks ustest viib tagakambrisse, kus peab toimuma pidulik ristimistalitus. Teine üks viib esikusse.

HÄRRA KIIR (*pikk kõhetu mees punaka mokahabemega tuleb kärke kõnnakuga ristimistoast, seisatab nagu midagi meenutades, vaatab toas ringi. Temale järgneb lüheldane ja paksuõitu proua Kiir*): Katariina! Rosalie! Katariina Rosalie!!

PROUA KIIR: Mis on, Heinrich? Mis sa ometi hõigud?

HÄRRA KIIR: Kas nüüd on kõik valmis?

PROUA KIIR: Jumalale tänu, jah. Nüüd võivad külalised tulla.

HÄRRA KIIR: Ega sa viimaks midagi ei unustanud?

PROUA KIIR: Taevale tänu, ei. Aga oleks see kõik ometi kord seljataga!

HÄRRA KIIR: Igatahes, igatahes . . .

PROUA KIIR: Sa mõtle ometi — mitu nädalat sai ainult nime otsitud. Kolm kalendrit sai ostetud! Aga seal ka mõned nimed.

HÄRRA KIIR: Igatahes nüüd on meil niisugused nimed, mida Paunveres veel kunagi ette pole tulnud. Kolum-bus!

PROUA KIIR: Kri-sos-to-mus!

HÄRRA KIIR: Igatahes Kolumbust pole Paunveres kunagi olnud.

PROUA KIIR: Taevale tänu, Krisostomust ammugi mitte. (*Nuusutab õhku.*) Oh sa jumal, mis seal ometigi kõrbeb! (*Jookseb kööki.*)

HÄRRA KIIR (*nuusutab samuti*): Igatahes kõrbeb. Koledat kärtsahaisu kõik kohad täis, kas vihasta või seaks... Georg! Adniel! Georg Adniel!!

KIIR (*tuleb tuppa, Toots tema kannul*): Mis on, papa?

HÄRRA KIIR: Ära sa kaugele mine. Igatahes niipea, kui võõrad tulevad, katsu nende aega viita. Pane grammofon mängima. Selge?

KIIR: Jah, papa. (*Härra Kiir väljub toast.*)

TOOTS (*astub laua juurde, teeb põhjaliku ülevaatuse, kusjuures Kiir kartlikult iga tema liigutust jälgib. Laua otsast otsani läbi käinud, sõnab pettunult*): Ja see ongi kõik? (*Haarab küpsise, pistab suhu.*)

KIIR: Ei ole, ei ole, Joosep. Pärast ma näitan sulle midagi — hi-hi-hii! Ega's kõike või lauale panna, kutsuma peab ju igasugust rahvast, papal kundesid palju, ega's kõigile saa peent kraami pakkuda. Nii et siis igaühele tuuakse kohe kätte, mis tema jagu...

TOOTS: Ah niiviisi... Aga kudas seda pilli mängima pannakse? (*Kiir näitab, paneb mängima, siis keerab kohe kinni.*)

TOOTS: Las mängib natuke.

KIIR: Ei või. Juhtub veel midagi, mis siis saab...

TOOTS: Aga kudas see kast laulab?

KIIR: Hi-hii, näe laulab ometi!

TOOTS: Tehku masinavärk muud, mis ta teeb — laulda ta ikka ei saa.

KIIR: Vahest on seal väike inimene, kes teeb niisuguseid hääli.

TOOTS: Pane veel kord käima, siis ma vaatan. Kudas see käiski — enne vändast, siis siia nupule... (*Proovib.*)

KIIR: Ei või, ei või! Sa teed katki! Lähme ära, tule, ma näitan sulle, kus peenema rahva kost on, tule lähme...

TOOTS (*solvunud*): Teil nüüd mõni kost või asi. Pillgi kardab katkiminekut — vaata kui viimaks ise laua peal seistes ära ei lagune.

KIIR: Tule, Toots, seal on veini.

TOOTS: Veini? (*Järgneb kohe Kiirele.*)

HÄRRA KIIR (*juhib kummardusi tehes külalisi tuppa*): Tere tulemast... Astuge tagatuppa, kohe tuleb vai-

mulik, siis hakkame püha talitusega peale. Ehk sooviksite senikaua kuulata paar lookest muusikat? Igatahes panen mänguriista kohe käima. (*Teeb seda, siis läheb uusi külalisi vastu võtma. Sõnad mattuvad muusikasse, aga žestid, millega tulnukaid tagatuppa viiakse, lasevad oletada, et needki on auvõõrad. Siis vaikib muusika ja kuuldub härra Kiire viisakalt tõrjuvat häält; piduperemees kõneleb esiku uksele paistvate lihtkülalistega.*) Tere tulemast jah, naabrimehed. Ma ... tegin korralduse, et teile napsud ja suupisted kööki toodaks ... he-he ... meil täna nii kole palju rahvast, et kõik ei mahu tuppa ära ... puhuge siinsamas juttu ... igatahes muusika kostab siiaagi, pill on uus ja toru on tugev ... Aa, köstrihärja, tulge aga tulge siia poole. (*Juhib köstri tupp.*)

KÖSTER: Ja kuidas on siis ... khm ... maimukese nimi (*liigutab sõrmi, nagu otsiks midagi.*)

HÄRRA KIIR: Igatahes, kohe ... (*Otsib taskust koguka ümbriku ja sedeli, ulatab mõlemad köstrile.*)

KÖSTER (*vaatab ümbrikusse, ümhaatab rahulolevalt ja pistab põue, siis loeb sedelilt*): Kolumb ... Kri ... Ma ei saa vist hästi aru ... palun lugege ise.

HÄRRA KIIR (*abivalmilt ja uhkelt*): Kolumbus Krisostomus.

KÖSTER: (*paneab käe kõrva juurde*): Kuidas, kuidas?

HÄRRA KIIR: Kolumbus Krisostomus, jah.

KÖSTER: Ah soo, Kolumbus Krisostomus ... Ahaa! Soo-soo ... Ahah, ahah ... Nüüd ma saan aru küll, jaa ... Aga vaadake, kas need just lähevad, sest ... Kolumbus näituseks oli perekonnanimi, mitte ristinimi. Ja Krisostomus on ka üks ... väga vana ja võõras nimi, mis nüüd enam kuskil tarvitusel ei ole. Kui te valiksite vahest mõne teise ... sest need ei ole ikke kohased ja ei lähe mitte. Vahest ütleksite seda oma abikaasale; võib-olla on temal veel teisi nimesid valmis mõeldud.

HÄRRA KIIR (*ei oska kokkumusest midagi vastata*): Ah soo, ah soo, see ei lähe siis mitte? Ei lähe siis mitte? Soo-soo-soo, ahah! (*Taganeb köstrile sügavaid kummardusi tehes ukse poole, et kutsuda proua Kiirt.*)

(Köster võtab üksi jäädes ümbriku põuest, loeb näppu suus niisutades kiiresti selle sisu üle, jääb nähtavasti rahule. Siis tuleb härra Kiir tagasi koos proua Kiire ja kahe tädiga.)

PROUA KIIR: Hirmus, hirmus, kuidas see ometi võis juhtuda. Kui piinlik, taevas halasta!

HÄRRA KIIR: Igatahes katsugem nüüd ruttu uus nimi leida.

I TÄDI: Bruno.

PROUA KIIR: Bruno? Bru-no...

II TÄDI: Parem siis juba Benno.

HÄRRA KIIR: Benno? Ben-no...

I TÄDI: Ei, ma ütlesin: Bruno.

II TÄDI: Mina ütlesin: Benno.

I TÄDI: Ei, te ei kuulnud õigesti: Bruno!

II TÄDI: Miks ma ei kuulnud, kas ma siis kurt olen!
Aga mina ütlesin: Benno!!

I TÄDI: Mis te õige arvate? Kuidas te minuga kõnelete?

II TÄDI: Kelle peale te karjute? Kelleks te ennast peate?

PROUA KIIR: Oi, oi, mis nüüd? Tädikesed, tädikesed, ärge taeva pärast isekeskis tülli minge!

HÄRRA KIIR: Tädikesed... igatahes... püha talitus...
Teate, mis: paneme mõlemad nimed, jajah, ja minu poolt veel Bernhard.

I TÄDI: No kui just panete Bruno nimeks...

II TÄDI: Nojah, kui just Benno ka panete...

HÄRRA KIIR: Jajah, igatahes! Bruno Benno Bernhard Kiir! Lähme nüüd ristima, lähme ruttu! (Proua ja härra Kiir talutavad tädid ristimistuppa. Valgus kustub. Kui see uuesti süttib, on laval sahari sein riivlitaga, millel seisab igasuguseid kausse ja pudeleid. Riivli all — Toots ja Kiir.)

TOOTS: Vaata, kui kirjud sildid!

KIIR: Hii! — Hulk raha sai makstud, miks nad siis kirjud ei peaks olema.

TOOTS (neelatahes): Kes teab, mispärast nad nii kõrgele pandi?

KIIR: Noh, sellepärast, et siis ei saa need kätte, kes...

TOOTS: Kes?

KIIR: Noh, paljugi, kes siin käivad... Lapsed ja...
Teevad viimati mõne katki, ega muud. Hii, siin on

mõned õige kallid pudelid, maksavad rubla seitsekümmend viis kopikat. Ja see üks... Kas näed, see, kellele see nagu liiv ümber on...

TOOTS: Jajah, nään küll, nään küll! Noh?

KIIR: See maksab kaks rubla. Seda antasse ainult köst-rile ja vaderitele ja neile, kes nad seal nigu peenemad on, nigu õpetaja rentnik ja kaupmees ja... Teised, nigu villakraasija ja kohtu kassakas, need saavad rubla seitsmekümne viielist. Kas nääd, need valge siltide ja kuldtähtedega... Lati... Lati... pats.

TOOTS: Mis see tähendab: Lati-pats?

KIIR: Hii, ei tea. Võib-olla ehk on veini nimi.

TOOTS: Ei ole. Ma tean nüüd küll... Oota, mul oli kodus ühekorra niisamasugune pudel... Lati tähendab prantsuse keeli — õige; ja pats — magus. Õige magus. See on seesama jah. Ma nüüd tunnen ära küll selle pudeli, jah.

KIIR: Hii, või õige magus?

TOOTS: Nojah, aga rubla seitsekümmend viis kopikat on tükk raha kah, miks ta magus ei või olla. Need on needsamad pudelid küll. Mulle tuleb nüüd selgesti meelde: just niisukesed kuldtähed ja punase plekiga pealt kinni. Needsamad jah. Aga ütle mulle nüüd, Aadrielikene, mis jagu see on, mis kõige seina pool on?

KIIR: See on üheksakümne viieline... Seda saavad nigu sugulased ja... taluinimesed ja... Hii, nemad's teavad, neile anna kätte mis tahes, kui ta aga magus on ja purju teeb.

TOOTS: Magus on ja purju teeb... Aga... kuida nad neid siis ise sealt kätte saavad?

KIIR: Hii, neil on ju redel.

TOOTS: Ah redel! Noo-jah, siis küll. Mis, redeliga too või taeva lakast veinipudelid maha, aga... aga neid saab nii, ilma redelita, kah kätte. (*Vaatab küsivalt Kiire poole, aga see vaikib ja ainult naeratab omaette.*) Aga tõesti, mina tooks nad ilma redelita ka maha, kui mitte rohkem, siis ühe ikke.

KIIR: Ei tohi.

TOOTS: Narr, ilmas on palju, mida ei tohi teha, mis aga siiski tehakse.

KIIR: Ei tohi.

TOOTS: Ega ma kõiki alla too, ainult ühe...

KIIR: No kui just selle odavama...

TOOTS: Sellesama jah. (*Valmistub ronima.*)

KIIR: Aga vaata, et sul jalg piimakaussi ei lähe, kellele seda pahandust vaja.

TOOTS: Ole mureta!

KIIR (*nähes, et Toots juba ronib*): Pea, pea... Üles ronis! Kui nüüd keegi tuleb... Oi, süldikauss! Kus sa nüüd lähed! Ära võta! Mitte seda! See on köstrile ja vaderitele. (*Toots, kes on kahelise pudeli pihku võtnud, laseb selle lahti ja kahmab järgmist.*)

KIIR: Ei, seda kah mitte, see on rubla seitsmekümne viieline. Võta kõige seina poolt!

TOOTS (*ennast viimase võimaluseni venitades*): Ai, pagan!

KIIR: Mis on?

TOOTS: Vist selja lüli läks lahti.

KIIR: Tule maha! Sa venitad enese pooleks. Mis siis süldikaussidest järele jääb, kui sa alla kukud! Tule ära!

TOOTS: Ei, ei, oota! Ma katsun veel korra. Triigi mu parema jala sääremarja, see narr kisub krampi. (*Kiir triigib.*) Ai, tõbras, ära kõdita!

KIIR: No mis ma's teen?

TOOTS: Oota! (*Teeb viimase meeleheitliku katse: hüppab. Saab pudeli kätte, aga kukub kausse kaasa tõmmates kolinal alla. Pärast ehmunud vaikimist.*) Aga nää, ära tõin! See on hea vein. Vaata, kui selge ta on. (*Loeb sildilt.*) Nastojaštšeje russkoje...

KIIR: Nüüd katsume, et sahvrist välja saame!

PROUA KIIR (*sahvri uksele ilmudes*): Mis kolin siin oli?

TOOTS: Kassi-raisk! (*Kaob koos Kiirega.*)

(*Valgus kustub, ning kui see uuesti süttib, oleme saunas, kus Toots ja Kiir on parajasti veinipudeli tühjendanud.*)

TOOTS: Hök! — näh, see on nüüd see nastojaštšeje russkoje... aga Kiir... Ei tõuse see. Sellele aja või kangid alla. (*Katsub tõsta.*) Ei tule. Ei kannu raibe kuigi palju. Nää, mina...

KIIR: Oi-oi... oeh...

TOOTS: No mis häält sina teed?!

- KIIR: Oeh...
- TOOTS: Justku lastud vares... Mis viga?
- KIIR: Süda läigib.
- TOOTS: Mispärast ta läigib?
- KIIR: Noh see... oeh... see... oi-oi...
- TOOTS: Ah see vein? Ahah... Küll on kahju, et saun köetud ei ole. Muidu läheks lavale ja higistaks natuke... saunas läheb kõik üle nagu pühitud. Kudas ma ometi nii totter olin, et kohe selle mõtte peale ei tulnud!
- KIIR: Kudas sa külmas saunas higistad... oi-oi... eile köeti, aga talvel jahtub ju kohe ära... oeh...
- TOOTS: Aga laval on ikke soojem kui maas, ega laupäevane leil tänase ööga kõik välja ei läinud. Mine lavale, mine lavale. Heida pikali, küll sa näed, parem saab. Ja kas tead, võta riidest lahti.
- KIIR: Mis sa nüüd, Joosep...
- TOOTS: Nojah, mine! Ma toon sauna esikust hagu ja teen tuld.
- KIIR: Lavale küll... aga riidest lahti... Kuda ma siin ikke riidest lahti võtan.
- TOOTS: Võta, võta lahti, narr, sa saad kaineks.
- KIIR: Ma olengi kaine, ainult süda läigib.
- TOOTS: No siis ei läigi enam. Võta lahti. (*Toots läheb sauna esikusse, toob sületäie hagu ja teeb ahju tule, isä ühe silmaga Kiire poole kõõritades.*)
- TOOTS: Noh, võta lahti, võta lahti! Varsti läheb soojaks, siis higistad natuke, uhad külma veega üle, ja küll sa näed, kui hea on pärast olla. Ma olen ise alati peale joomist nii teinud. See on kõige parem rohi. Minu vanamees ütleb kah, et see kõige parem rohi on. Võta ruttu lahti!
- KIIR: Aga miks... hõk... miks sul ahi põlema ei lähe?
- TOOTS: Miks ta ei lähe? Näe, kui põleb.
- KIIR: Suitsu ajab...
- TOOTS: Ah suitsu? (*Silmab kinnist siibrit.*) Kriiskad peal, kurat! Sellepärast ta ajab suitsu sisse. Mina mõtlen ja mõtlen... (*Ronib pingile, seab korda.*) No näed — hoopis teine asi! Põleb, nii et pragiseb! No kas on juba soem?
- KIIR: Ei ole veel.

TOOTS: Ei ole . . . ei ole! Ära siis sellepärast veel hambaid laksuta jusku hunt.

KIIR: Ahi ei lähegi soojaks . . . brrr!

TOOTS: Varsti, varsti! Juba läheb . . . Ahjulagi on juba punane ja kerisekivid prõgisevad kuuma käes. Võib kohe järele proovida: viskame natuke vett kerisele, ja kohe on näha, kudas on lugu leiliga. (*Viskab vett.*)

KIIR: Oi-oi . . . ära tee . . .

TOOTS: Nojah, veel ei ole sõe, see on õige, — aga varsti saab. Varsti! Küll sa siis näed, kudas higi voolama hakkab ja tervis tuleb. See vein, see on ülepea väga visa vastu panema ega taha välja tulla, aga kui ta siis ka kord tulema hakkab, siis tuleb nagu koliseb. Ölu ja lihtviin lasevad endid palju kergemini välja higistada.

KIIR: Aga kust seda õlut ja lihtviina võtta, kui vein juba kord kehas on?

TOOTS: No muidugi — kust võtta? Nüüd ei ole muud, kui ole üsna rahulikult laval, küll mina kõik teen ja toimetan nagu kord ja kohus. Oh pagan! Palju ma ise niisuguses hädas olen olnud! . . . No kas siis nüüd on soem?

KIIR (*lõdiseb*): Ei ole kedagi, justku külmemaks läheb ühtelugu.

TOOTS: Mis tal paganal siis on! Ta peaks ju päris paljaks minema selle aja peale. Ei noh, narr, külmemaks ta küll ei lähe, soemaks läheb ikke, aga see võtab natuke aega. Ja sa ise oled niisuke hangetanud mees ja veini oled sa kah otsast otsani täis, sinule ei mõju nii ruttu.

KIIR: Veini ei ole mul vist küll enam tilkagi sees . . . siin on külm, sellepärast on minul kah külm. Uuh, kui külm! Ma panen riided selga.

TOOTS: Vaata, kus narr! Nüüd, kus sa varsti higistama hakkad, paned sa riided selga. Too siia riided! (*Võtab riided ära, patsutab käega ahju.*) Ahi on ju soe, mis sa krõbised seal üleval, et sul on külm. Kui sa nüüd varsti higistama ei hakka, siis on väga kahtlane, kas sa üldse higistad?

KIIR: Mina ei saa siin higistada, mis sa jonnid. Ennem külman lava külge kinni kui higistama hakkan. Kuuled, naksti ja naksti jääb taguots lava külge kinni.

TOOTS: Higista, higista! See on tervisele kasulik. See on kõige parem rohi südame läikimise vastu. (*Viskab kapatäie vett kerisele. Kuuldub nõrka susinat.*)

TOOTS: Ma ütlesin! Ahah! Tuleb! Kas tuleb? Kas on kuum?

KIIR: Ei ole.

TOOTS: No soem ikke on kui enne?

KIIR: Ei ole.

TOOTS: No mis jutt see on! Kuhu ta's jäi, see soojus. Kuhu hagu varsti läbi — ja ikke ei ole soe. Oota, ma tulen ise, vaatan. (*Ronib lavale.*) Noh, mis sa räägid — ei ole soe. Mis sa's veel tahad. Siin on sooja küll. On ju?

KIIR: Nüüd nagu on juba.

TOOTS: No siis tule ruttu maha ja loputa ennast külma veega üle.

KIIR: Mis sa räägid, ma põle ju veel higistama hakanudki, mis ma endast loputan. Vaata, misuke ma olen.

TOOTS: Misuke sa oled?

KIIR: Sinine.

TOOTS: Sinine? Mispärast sa sinine oled?

KIIR: Külm on.

TOOTS: Siis võtku sind Madis, Kiir, kõige su läikiva südamega! (*Jookseb saunast välja, Kiire riided kaenlas.*)

KIIR: Toots! Toots! Tule tagasi! Toots, kuhu sa mu riided viisid? (*Leiab nõöpsaapad ja mütsi, mis Tootsil joostes maha pudenesid, paneb mütsi pähe ja tõmbab saapad jalga; siis läheb vihakontsu viigileheks tarvitades Tootsi taga ajama. Valgus kustub ja süttib uuesti Kiirte söögitoas. Tuba on endiselt tühi ja ristimistoast kostab ikka veel laulmist. Sisse tuleb Toots, Kiire riided käes. Ta paneb riidepambu toolile ja kasutab üksioleku hetke lähemaks tutvumiseks grammofooniga. Teises toas lõpeb koraal. Toots jääb kuulatama.*)

TOOTS: Juba ristivad. Kuula nüüd, Joosep, kuida Julk-Jüri noorele Kiirele narri nime paneb... Kolumbus Krisostomus... pup-pup-pup... hõk!

KÖSTRI HÄÄL TEISEST TOAST: Mina ristin sind... Bruno Benno Bernhard!

TOOTS: Mis see tähendab? Pruunu Pennu Pernart? Aga Kolumbus Krisostomus? (*Paneb kõrva vastu ust, aga sealt kostab ainult köstri ebaselget pominat.*) Ei, see ei ole õigus! Seal on vist üks teine laps veel peale Kolumbuse... Aga... aga... pangu minu pärast talle või Pelsatsar nimeks, mis see minu asi on. (*Hakkab jälle grammofooni juures askeldama. Grammofoon pistab korruga valjusti üürgama: «Minge üles mägedeelle!» Teises toas segadus, köstergi vaikib. Siis läheb üks lahti ning ristimistoast vaatavad külaliste hämmastunud näod.*)

HÄRRA KIIR (*tormab sisse, köster tema kannul*): No see on igatahes... Sina nurjatu jõmpsikas! Kogu püha talituse rikkusid ära! (*Keerab grammofooni kinni, astub siis Tootsi poole.*)

TOOTS: Häh. Mis see's veel nii ära ei ole, et sellepärast pahandada. (*Taganeb ise eeskoja poole, köstrit silmates aga kaob hoopis. Samal hetkel, kui köster ja härra Kiir Tootsi jälitades ukseni jõuavad, astub neile vastu poolalasti Georg Aadniel, kellele nüüd köster ja Kiir esimesest üllatusest toibudes oma viha välja valavad.*)

Eesriie.

NELJAS VAATUS

Sama päeva õhtu. Kooli internaat — ruumikas tuba lihtsa sisustusega. Laes põleb petrooleumi lamp. Ühel vooditest kõssitab Kuslap, kirjutades midagi hoolega tahvlile.

TALI (*sisse astudes*): Tere, Kuslap!

KUSLAP (*vaevalt kuuldavalt*): Terel!

TALI: Mis sa teed siin?

KUSLAP: Rehkendust, homseks.

TALI: Kas üksipäini oledki?

KUSLAP: Imelik läks poodi.

TALI: Kas varsti tagasi tuleb?

KUSLAP: Ei mina tea.

TALI: Kuidas? Ise alati kahekesi koos nagu sukk ja saabas.

KUSLAP: Kas tema siis minule aru annab.

TALI: Aga sina temale?

KUSLAP: Minu isa on tema isa juures saunameheks.

TALI: Ega siis sina saunameheks ole.

KUSLAP: Aga nad ei laseks mul muidu koolis käia. Tänavugi ei saanud ennem kooli tulla, kui nad mulle Jaani vana kasuka andsid, — mul endal polnud midagi selga panna.

TALI: Ah sedasi... Ja nüüd keedad sa talle selle eest süüa ja viksid saapaid ja rehkenduse teed ka veel ära?

(*Kuslap vaikib.*)

Ja Imelik käib sel ajal küla peal, kannel kaenlas... Eile õhta läksin Rajale, aga tema juba seal. Istuvad tagakambris ja naeravad... Tiuks! (*Kuslap vaikib.*)

Tali haarab Kuslapi käsivarrest ja pigistab nii, et teine kiunub.) Kuslap, kuuled või! Seda rehkendust ei tohi sa Imelikule näidata. Ülepea ei tohi sa Imelikule enam ühtegi rehkendust näidata.

KUSLAP: Miks?

TALI: Ei tohi, kas mõistad. Las ta teeb ise.

KUSLAP: Ta ei mõista.

TALI: Siis mingu nende kallal või halliks, aga sina ei tohi näidata. Ega sa ei näita? (*Kuslap püüab vastuse asemel käsivart vabastada.*) Sa ei tohi temale rehkendust näidata, ei tohi! (*Meeleheitel.*) Kui sa Imelikule rehkendust näitad ja enda pealt lased ära kirjutada, siis... lõõn ma sind. Ja kaeban kooliõpetajale ka. Ja siis aetakse sind koolist minema. Sa ära näita talle midagi. Mis siis, kui ta ei mõista, jätku tegemata ja istugu kinni. Ega sa ei näita?

KUSLAP: Pean näitama.

TALI: Ei tohi! Ma lõõn sind, kui sa näitad. Ma lõõn! (*Ärgitab lüüa.*)

KUSLAP: Lase lahti!

TALI: Ei lase, enne kui sa lubad, et sa Imelikule rehkendust ei näita. Kas ei näita?

(Kuuldub, kuidas keegi kompsib lumiseid jalgu vastu kõrvaltoa põrandat. Arno laseb Kuslapi lahti. Kuslap poeb nurka, sisse astub Imelik, näol rahulolev naeratus.)

IMELIK: Noh, Tali, sina ka siin. (*Pakub tervituseks kätt, aga Tali teeb, nagu ei näeks.*) Kas kompvekki tahad? Küll sai täna kompvekka vitsutatud! Säh, võta sina ka! (*Viskab peotäie kompvekke Tali kõrvale voodile ja mõned Kuslapile.*) Mis sina seal nurgas teed? Tule ka välja kombut sööma. Või läksite Taliga tülli? Sul alati niisuke tige nägu, saa siis sinust aru... Teil on mõlemil naljakad näod... Kas läksite tülli? Mis? No kui läksite, siis läksite, tulge nüüd ja leppige ära, siis hakkame üheskoos kompvekka sööma. (*Võtab kandle, hakkab mängima.*)

TALI (*haarab voodilt kompvekid ja viskab Imelikule näkku*): Söö ise!

IMELIK (*jätab mängu, tõsiselt*): Mispärast sa nii teed?

- TALI: Mina ei taha neid, söö ise, kui tahad, mina ei võta.
- IMELIK: Ei võta, ei võta, aga mis sa's viskad?
- TALI: Viskan sellepärast, et sa... et sa Kuslapi pealt ära kirjutad ja ise... kes teab kus ringi longid. Sina ei tohi teise pealt ära kirjutada, sa tead seda küll.
- IMELIK: Mis see sinu asi on.
- TALI: On aga minu asi. Kui sa veel korra ära kirjutad, lähen kohe ja kaeban kooliõpetajale.
- IMELIK: Mine kaeba, kas ma keelan.
- TALI: Kaeban jah!
- IMELIK: Kaeba, kaeba. (*Mängib rahuga kannelt.*)
- TALI: Aga siis aetakse sind siit minema.
- IMELIK: Mis siis, — kui aetakse, siis aetakse. Kas siis koole ilmas vähe on? Jaan Imelik saab igal pool läbi. Lähen, võtan oma kandle ja Tiugu ühes ja elan jälle.
(*Tali jääb löödult vait.*)
- TÖNISSON (*tuleb lävele, komps käes, viskab selle voodile, siis tuleb ise järele*): Noh, teie juba siin. (*Ei tee pinevast õhkkonnast väljagi, vaid otsib kompsust piruka ja hakkab sööma. Süües märkab voodilevisatud tahvlit rehkendusega, uurib seda veidi ja hakkab siis söömist katkestamata lahendust oma tahvlile maha kirjutama.*)
- IMELIK (*tõuseb voodilt ja läheb ukse poole, seal pöördub ümber ja osutab naerdes Tõnissonile*): Vaata, Tali, mis seal tehakse. Ja sina riidled minuga.
- TALI: Tema võib, tema teeb vahel ise kah. Sina aga ei tee kunagi.
- IMELIK (*lööb naeratades käega*): Hea küll. Sina, Tiugu, hakka nüüd süüa tegema. Väljas jalutades läks kõht tühjaks.
(*Kuslap otsib sõna lausumata kapist paar sööginõu ja väljub magamistoast. Imelik väljub tema kannul, käed taskus.*)
- TÖNISSON: Mis teil siin lahti oli? Kõik nii turris...
- TALI (*murelikult*): Imelik ja Raja Teele käisid kahekesi kõndimas.
- TÖNISSON: Las nad kõnnivad peale.
- TALI: Ei, aga kuda nad ikke nii salaja käivad, et mitte keegi ei tea. Imelik olla Raja omadele sugulane, aga see vist on tühi lori.

TÖNISSON: Mine võta kinni nende asja.

TALI: Ma tean, Tõnisson, et sa edasi ei räägi, sellepärast tahaks sulle ütelda, et mu meel väga kurb on... ühe asja pärast. Vaata, ennemalt käis Teele alati minuga, aga nüüd käib Imelikuga.

TÖNISSON: Ah, mis sa tühja tüdrukuplikatsi pärast kurb oled, — las ta käib, kellega tahab. Ära tee väljagi, muidu temal veel hea naerda, et poiss hädas.

TALI: Jah, aga...

TÖNISSON: Ära tee väljagi.

TALI (*vaikib veidi, siis nihutab enese lähemale ja sosistab*): Mina ei saa nii olla, et ma välja ei tee. Igav on olla. Õppida ei taha mitte põrmu ja justku... justku kadunud oleks midagi.

TÖNISSON: Küll läheb mööda.

TALI: Ei tea, kas läheb mööda?

TÖNISSON: Läheb küll, kus ta pääseb.

TALI: Kas sul ei ole kunagi nii olnud?

TÖNISSON: Ei ole.

TALI (*ohates*): Sul on kõik nii lihtne...

(*Väljast kuulduv samme, sisse astub Lible.*)

LIBLE: Tere päevast!

TALI: Lible!

LIBLE: Tema ise jah. Tulin oma varanatuksese järele.

TALI: Kas sa siis tõesti ära lähed?

LIBLE: Ära jah. Mida siin enam.

TÖNISSON (*saab suure vaevaga öelda*): Kuhu sa siis lähed?

LIBLE: Esiotsa Rajale, kuhu mul mujale minna.

TALI: Rajale?

LIBLE: Sinna jah. Raja peremees tahab endale kevadel suurt ilusat häärberit ehitada, ostis teine Mõrkna metsast mitusada palki. Kolmekümne hobusega veetakse. Mind võeti poolvägisi ühes, et siis nagu iga hobuse jaoks mees. Ja üks ta ole paras aeg Raja omal maja ehitada: nää, tütar saab suureks, kosilased hakkavad käima...

TALI: See nende sugulane või kes ta on, Imelik, käib jah ikke seal vaatamas.

LIBLE: Aga mina mõtlesin ikke, et sõidad ise ükskord,

Saare peremees, lakeeritud saaniga Raja häärberi ette, täkul kuljused kaelas ja ...

TALI (*ohkab*): Ah jäta!

LIBLE (*teist juttu tehes*): Mine tea, mis veel kõik võib tulla ja kuda asi läheb, ega siin ilmas nää kaugemale kui jala ette ... Nagu mina ise: alles olin koha peal, ja nüüd mine laia maailma rändama ... Egas need Raja omad igavesti häärberi ehita. Suure teevad küll — teise otsa tahetakse piimavurr sisse seada, või meier, nagu nad teda ütlevad. Siis see käiab seal piima, ja suurem osa on ikke pererahva käes. Eks nad või teha, kuda nad tahavad; raha kääs on, ehita või mis tahes ... Ja ... aga nagu valmis ehitavad, nii on minu töö lõpp. Mine, Kristjan Lible, ja riputa hambad varna.

TÖNISSON: Kas sa siis uut tööd ei leia?

LIBLE: Kui olekski tööd, kes siis mind tööle võtab — köster teeb mu inimeste silmis niisuguseks teeröövliks ja varganäoks, et las aga olla.

TALI: Aga sa ju pole süüdi.

LIBLE: Mis see loeb! Ei see aita midagi! Noh, jääge siis pealegi jumalaga, poisid, vahest nääme veel! (*Väljub magamistoast.*)

TALI: Vaata, Lible on ometi lahti lastud ...

TÖNISSON: Jah ... (*otsustavalt*). Kas tead, Tali ... see parv ... selle lasin ikke mina põhja küll. Mis nad siis käisid meie õue peal kaklemas, need saksanärud. Piitsad enestel ühes ja peksavad aga ...

TALI: Aga mis nüüd saab? Ega niiviisi ikke või ... vaata Liblet — kuhu ta läheb? Meie oleme süüdi ja tema lastakse lahti ...

TÖNISSON: Meie? Mina üksi olen süüdi. Ega's sul midagi ole, mind aetakse koolist minema, kui köster teada saab.

TALI: No aga mind ka ikke.

TÖNISSON: Mispärast sind?

TALI: Ma ju valetasin, et me ühes koolist koju läksime tookord ...

TÖNISSON: Noh, sind sellepärast ei aeta. Mind aetakse küll.

(*Mõlemad vaikivad.*)

TALI (*sosinal*): Ei, ei, mina räägin ära.

(*Tõnisson raputab pead ja liigutab hääletult huuli.*)

Mina lähen, kuuled, ma lähen nüüd kõstri juurde.

TÕNISSON (*võitleb endaga, siis ümab*): Mine...

(*Uksele ilmub Laur. Teda nähes tõuseb Tõnisson püsti ja astub noruspäi uksest välja.*)

LAUR: Ahah, kahekesi oletegi siin. (*Läheneb Talile.*)

Jälle nii norus? Mis sinuga õieti on, Arno? Sinul on tõesti midagi südame peal. Mispärast sa ei räägi minule?

TALI (*tasa*): Parv...

LAUR: Mis on parvega?

TALI: Seesama, mis jõe põhja lasti... ma... ega Lible ei lasnud...

LAUR: Kust sa tead, et Lible ei lasnud?

TALI: Ma tean... Ma... valetasin seekord, et me Tõnissoniga ühes koju läksime... Seekord, kui me kahekesi siin olime... Parve laskis...

LAUR: Kuidas, kuidas, ma ei saa aru. Mis sa valetasid ja kes laskis parve põhja? Räägi selgesti ja ära karda midagi.

TALI: Ma valetasin, et me ühes koju läksime. Tõnisson jäi pärast mind siia.

LAUR: No hea küll, sa valetasid, aga mis sellest siis nii suurt viga on? Ah soo — ega sa ometi taha ütelda, et Tõnisson parve põhja laskis? Või laskis Tõnisson?

TALI (*pead longu lastes*): Tõnisson jah.

LAUR: Kust sa seda tead, Arno?

TALI: Tõnisson ütles mulle.

LAUR: Hm... Kuhu ta ise praegu läks?

TALI: Ei kuhugi. Klassitoas on. Ta jäi vist mind ootama.

LAUR: Aa, tähendab — sina pidid ära ütleva?

TALI: Jah.

LAUR: Köstrile?

TALI: Jah.

LAUR: Kas oled talle juba ütelnud?

TALI (*nuttes*): Ei.

LAUR: Hea küll. Kõigepealt jää rahulikuks, Arno. Ära hakka nutma, nutt ei aita midagi. Räägi parem minule kõik ära, mis sa tead, küllap me siis näeme, ehk leiame veel mõne tee, et asja heaks teha.

TALI: Nüüd visatakse meid Tõnissoniga koolist välja.

LAUR: Ah, mine ikka, kes seda ütles?

TALI: Ma arvasin.

LAUR (*läheb klassitoa ukse juurde, avab selle*): Tõnisson! Tule siia!

(*Tõnisson tuleb, jääb ukse lähedale seisma.*)

LAUR: Kuule, Tõnisson, kas sa tahad mulle täielikku tõtt rääkida, kui ma sinu käest midagi küsin?

TÕNISSON: Jah.

LAUR: Hea siis. Tule meile lähemale, istu siia toolile ja siis hakkame rääkima. Nii. Sina lasksid kirikumõisa poiste parve jõe põhja?

TÕNISSON: Jah.

LAUR: Mispärast sa seda tegid?

TÕNISSON: Mis nad siis tulevad siia meie õue peale kaklema.

LAUR: Ah nii... Selge. Aga mispärast sa ei tulnud ja ei ütelnud, et sina süüdlane oled, kui kuulsid, et kellamees lahti lastakse? Kas see siis sinu südant sugugi ei vaevanud, et teine sinu pärast kohast lahti sai?

TÕNISSON: Vaevas küll.

LAUR: Aga sa ei ütelnud midagi. Kas sa oleksid tulnud rääkima, kui Tali ei oleks tulnud?

TÕNISSON: Ei tea.

LAUR: Ütle õigust, Tõnisson. Küllap sa tead, mis sa oleksid teinud. Mina arvan, et ei oleks tulnud. Ütle nüüd ise otsekoheselt, nagu sa lubasid: kas oleksid tulnud ütlema?

TÕNISSON: Ei.

LAUR: Noh, vaat nii. See on nüüd vähemalt õieti öeldud. Aga kuidas, kas sa vaidlesid vastu, kui Tali ütles, et tema tuleb ja ära räägib?

TÕNISSON: Jah.

TALI (*erutatult*): Ah ei! Ta esiti küll ütles, et ei maksa ütlema minna, aga pärast ütles — mine!

LAUR: Noh, vaata, seda parem. Sa said siis ikka aru ja nägid ära, et see asi kuidagi niiviisi ei või jääda. Eks ole? Hea küll, ma ei hakka enam rohkem usutamagi. Sellest on mulle küllalt, et sa ise aru said. Mine õpi

oma ülesandeid ja ära lase pead longu. Küllap ma juba Lible asjad korda sean.

TALI: Tõesti?

(Tõnisson tõmbab kergendatult hinge.)

LAUR (*naeratab*): Jajah. Sellega on mul tükk tööd, aga küll näete, et tuleval pühapäeval lööb Lible kella mis paugub. (*Tõnissonile.*) Sind ma ei trahvi, ma tean, et sa teinekord niikuinii enam sõpru hätta ei jäta. (*Talile.*) Ja sina, Arno, mispärast siis sina nüüd nii muretsed? Aa, ma tean küll, sa arvad, et Tõnisson on nüüd sinule pahane? Tõnisson, ega sa ometi Talile pahane ole?

TÕNISSON (*rõõmsamaks saades*): Ei ole. Mispärast ma pahane olen?

LAUR: Kuuled, Arno, Tõnisson ei ole ju sugugi pahane. Ta on, nagu ennegi, sinu hea sõber. Ära ole norus. Lible pärast ärge muretsege. Ja ärge kartke, et keegi sellest loost teada saab. Keegi ei saa teada, kui te ise ei räägi.

(Tõnisson tõuseb kergendusohkega püsti, võtab oma tahvli ja läheb pika sammuga klassitoa poole. Laur vaatab talle ukseni järele. Ka Arno tahab minna.)

LAUR: Pea, pea, Arno. Sulle ma tahtsin veel midagi öelda. Aga oota veidi, tulen kohe tagasi. (*Kaob klassituppa, hetke pärast tuleb tagasi viiuliga.*) Vaata, ma kingin sulle viiuli; õpi mängima, küll sa siis näed, kuidas kurvad mõtted peast välja lähevad, nii-pea kui sa viiuli kätte võtad. Igal pühapäeval võta ühes, ma õpetan sind. (*Tali vaatab Laurile paigast liikumata otsa.*) Võta siis, see on nüüd sinu oma. Soo, nüüd on sul viiul, nüüd ole aga mees ja õpi mängima; lusti sul selleks on, seda ma tean... ja küllap ta sinu käes juba läheb. Lippa siis!

(Tali väljub, viiul süles. Tuppa astuvad Imelik ja Kuslap. Viimasel on käes aurav kastrul.)

LAUR: Noh, ja kuidas teil läheb?

IMELIK: Läheb ikka kah kuidagi...

LAUR: Laisk oled, Imelik, võta ennast kätte, muidu on lugu paha. Või mõtled eluaeg teiste turjal liugu lasta?

IMELIK: Eks ma ikka katsu...

- LAUR: Mida sa katsud? Õppida või teiste turjal liugu lasta?
- IMELIK: Õppida ikke kah...
- LAUR: Ja sina, Kuslap, pead rohkem vene keelt vaatama.
(*Uksest tormab sisse Tali.*)
- LAUR: Mis on? Unustasid midagi?
- TALI: Ma ei tänanud teid. Aitäh.
- LAUR: Oh sa väike narr. Siis sellepärast hakkasid sa veel tagasi tulema. Juba sa tänasid, ilma et seda ise märkasid. Mine aga rahuga koju. Järgmisel pühapäeval hakkame mängimisega peale.
- TALI: Ja siis... tahtsin veel öelda..., et Lible on parajasti koolis, tuli oma asjadele järele... kui ütleksite talle, et...
- LAUR: Aa! Seda võib. Lähme, otsime ta üles.
(*Läheb koos õnnest särava Arnoga ära.*)
- TÖNISSON (*astub magamistuppa, nagu oleks tal koorem hingelt langenud*): Kõht läks tühjaks... pole tükil ajal midagi sünnud... enne nagu polnud isu...
(*Otsib kompsust veel ühe piruka, asub sööma.*)
- VIPPER (*sisse astudes*): Head isu, poisid!
- IMELIK: Mis seal'nd isu, Tõnissoni isu on niigi hea, meie aga läheme juba magama.
- TÖNISSON: Seda minagi. (*Poeb teki alla.*)
- PETERSON (*sisse astudes*): Teie veel nii hilja üleval... Kui köster tuleb ja näeb, et meil tuli põleb, siis tuleb jälle lärm, et raiskame õli.
- IMELIK: Seda jah. Kellel seda pahandust tarvis. Pime-das võib ka põhku pugeda. Kustutage tuli ära, poisid.
- VIPPER: Või nii — poisid! Kustuta aga ise, ole hea mees. Ära aja teisi taga.
- IMELIK: Tiugu, mine sina!
(*Kuslap hakkab voodist tõusma.*)
- VIPPER: No mis sa teist sunnid, teine juba magab. Ära tee väljagi, Kuslap.
- IMELIK: Eks ma või siis ise ka minna... (*Tõuseb voodist ja keerab tule väikeseks, aga tardub siis aknale vaadates paigale. Aknast paistab kole nägu.*)
- NÄGU AKNA TAGA: Tot-tot-tot!
- VIPPER: No mis sa vahid!

PETERSON (*kes valmistub põlvili palvetama*): Tee tuli surnuks!

IMELIK (*endiselt aknasse vahtides, käsi lambi küljes*): Seal... seal akna taga on keegi... (*Taganeb seinapoole.*)

VIPPER: Kes seal siis on?

IMELIK: Niisuke kole nägu, nagu põleks sugugi inimese nägu olnud. Punane... punane... ja silmavalged välkusid.

TÖNISSON (*uniselt*): Köster, kes see muu.

IMELIK: Ei, see ei olnud üldse inimese nägu. See oli... see oli...

PETERSON: Kodukäija! (*Hüppab voodisse, kisub teki üle pea.*)

VIPPER: Lori! (*Läheb vaatab aknast.*)

IMELIK: Ära mine!

VIPPER: Ole vait! Teed siin vastu ööd poisid nii araks, et ei julge teised enam väljagi minna, kui vaja. (*Vaatab välja.*) Aga oleks siin hiire poega kah näha olema. Kõik on vagane nagu öösi kunagi. (*Imelikule.*) Oh sa memm!

NÄGU AKNA TAGA: Tot-tot-tot!...

PETERSON (*teki alt*): Oi-oi-oi...

TÖNISSON (*teki alt*): Tsst!

VIPPER: Kui see kodukäija meile kõigile tuntud ei ole, siis lasen ma endal pea maha võtta. Oh sa kurjavaimu sunnik! (*Jookseb klassituppa ja sealt välja, õuest kostab müdinat ja siis röögatus.*)

PETERSON: Issa pojuke, nüüd tapetakse ta ära!

VIPPER (*tuleb väljast näokatet kandva inimesega*): Näe, kinni püüdsin kodukäija! Põleks mina vaatama läinud, siis oleks te eluaeg rääkinud, et oli ja oli kodukäija akna taga.

NÄOKATTEGA INIMENE: Tot-tot-tot!...

TÖNISSON: See on ju Toots!

TOOTS (*näokatet eest võttes*): Noh, narrid, keda te siis arvasite olema? (*Vibutab nööri otsas kapsapea suurust punast muna.*)

PETERSON: Mis asi sul seal käes on?

TOOTS (*asjalikult*): Maakera.

VIPPER: Maakera? Mispärast ta punane on?

TOOTS: Punane, noh... Misuke ta's peab olema? Si-
nist värvi ei olnud käepärast.

POISID: Näita! Näita!

TOOTS: Ei, ma ei või näidata, ta on märg. Värv põle veel
ära kuivand. Küll hommiku näed. (*Ronib süngisam-
bale, riputab maakera tala külge.*)

VIPPER: Kust sa siis tuled?

TOOTS: Kodust ikke, käisin peatäit välja magamas.
Võtsin enda Kiire pool täis nagu pinal... (*Hakkab
järsku nõrkadel jalgadel tuikuma ja sülitab Tõnissoni
saapale, mis seisab voodi ees.*)

TÕNISSON: Istu nüüd vagusalt süngi peale ja ära tatista
teiste saabastele. Ega sa nii purjus ole, kui teed.

TOOTS: Ohoh! Joo sina, joo sina nii palju veini, nagu
mina täna jõin, siis... Kahele kaheublalisele pude-
lile ajasime Kiirega päkad silma, mis sa mõtled.
Narr, kui sa ise nii palju veini oleks joonud, siis oleks
sa juba surnud. Aga näe, mina elan veel.

TÕNISSON: No kui te Kiirega jõite, siis on Kiir nüüd
surnud?

TOOTS: Õige narr, mispärast ta's surnud on... Aga
võib olla, et on surnud, kes seda teab, minust ta tuppa
pikali jäi. Kui mina ära tulin, siis hingas küll veel,
aga mis ta praegu teeb, seda ma ei tea. Võib olla, et
on surnud.

VIPPER: Kuhu tuppa ta pikali jäi?

TOOTS: Nende oma tuppa, noh. Neil on täna ristjatsed.
Aga võib-olla peavad praegu juba matuseid, sest kui
mina ära hakkasin tulema, siis... siis ajas teine
verist vahtu välja...

IMELIK: Kas Kiir siplema ei hakanud ja «umbluu» ei
karjunud?

TOOTS: Umbluu, umbluu! Ega's Kiir kooljaluu ole, et
ta umbluu karjub. Kuda sa nii narr oled? Kui sa mu
juttu ei usu, siis ma parem ei räägigi, mis ma täna
kabeliaias nägin.

PETERSON: Kabeliaias?

VIPPER: Mis sa seal tegid?

TOOTS: Varandust käisin otsimas.

IMELIK: Varandust?

VIPPER: Kabeliaias? Mine metsa!

TÖNISSON: Kuula nüüd Tootsi juttu! (*Pöörab näo seinapoole, jääb magama.*)

TOOTS: Narrid, kui te ei usu — ei usu. Aga ma tulin ise just praegu sealt.

IMELIK: Sa ju ütlesid, et kodust.

TOOTS: No kas siis sealt kabelisse kauge maa on? Aga ära ma käisin ja midagi nägin kah.

IMELIK: Mis asja sa nägid?

TOOTS: Nägin nii . . . kaunis kenasid loomi . . . Oleks teie neid näinud, siis oleks te hirmuga lakke hüpanud.

VIPPER: Ära aja loba, Toots!

TOOTS (*pilgutab talle salaja silma*): Ei, narr, las ma räägin.

IMELIK: Las ta räägib jah.

PETERSON: Räägi, Toots!

TOOTS: Mina tean, Paunvere vanades kirikuraamatutes on üleval, et praeguse kabelihoone asemel oli Rootsi ajal üks tore loss. Lossi peremehe nimi oli . . . von Jõmm.

PETERSON: Von Jõmm? Misuke naljakas nimi!

TOOTS: Mina ei tea, kas ta naljakas või mittenaljakas on, see nimi, aga kirikuraamatutes on ta üleval.

IMELIK: Ja siis? Mis sel Jõmmil varandusega tegemist on? Räägi varandusest.

PETERSON: Ja tontidest kabeliaias.

TOOTS: Ei noh, narrid, kui te segate, siis ma ei räägi.

IMELIK: Ega me enam ei eksita.

TOOTS: Nojah, nii ta oligi. Vana Jõmmi varandus see oligi, enne surma matnud kõik oma raha ja kallid asjad müüri sisse. Noh, ja loss lagunened pikapeale ära, varemte juurde tehtud surnuaed ja müürijätiste peale ehitatud kabelihoone.

IMELIK: Ja kallid asjad praegugi müüri sees?

TOOTS: Müüri sees ikke, narr, kus nad's jäid. Õpetaja kutsar olla ise ükskord plaani näind: kolm jalga põhjapoolse nurga juurest.

IMELIK: Kummale poole?

TOOTS: No seda pead ise üles leidma, ega ma sulle kõike või öelda, ma tahan ise ära tuua.

IMELIK: Aga sa ütlesid, et käisid praegu otsimas; kas said kätte?

- TOOTS: Jaah, kätte! Kust sa nii ruttu kätte saad. Seal on nii palju neid jeekimeid juures valvamas, et...
- PETERSON: Keda, keda? Jeekimeid? Mis asjad need on?
- TOOTS: Eks te minge vaadake, mis asjad nad on. Mina läksin — pidin leevakotist ilma jääma. Sain teisele veel õigel ajal maakeraga pähe valada, muidu ripub leevakoti küljes nagu ahv, ja ise ikke: vurra-vurra-vurra! ja tot-tot-tot! Mis sa vuristad ja totutad, pimed! Aga maakeraga — sinine suits taga!
- IMELIK (*saab aru, et teda narriti*): Toots, saadan, sinu suust tuleb sinist suitsu välja! Nii kangesti sa luis-kad!
- TOOTS: Küll oled sa üks narr poiss! Mina ei tohi suudki lahti teha — siis on kohe vale. Mis ma valetan? Ja kui sa ei usu — ära usu. Aga kui tahad, mine küsi — mine küsi kelle käest tahad.
- IMELIK: Nojah, sul jääb, nagu näha, õigust ülegi.
- VIPPER: Räägi parem, Toots, mis Kiire pool ristjatsel juhtus. Kuidas te seal selle Jorch Adneliga veini jõite?
- TOOTS: Ei, mis ma nüüd sellest räägin, ma isegi kard-an, et köster mind esile võtab... (*Kõik pöörduvad uuesti huviga Tootsi poole, ka need, kes vahepeal juba uinuda tahtsid.*)
- VIPPER: Räägi, räägi, Toots! Mis seal ristjatsel oli?
- TOOTS: Ei suurt midagi... Ma panin ainult kramovoni mängima.
- VIPPER: No mis siis sellest, kui sa kramovoni mängima panid?
- TOOTS: Jah, aga just ristimise aeg... Kus alles löi lärmi! Enne pani määksti, nagu lammas, ja siis hak-kas ikke, et: Miiinge üüüles mäagedeelle... Kus vana Kiir tuli välja, vihane nagu piisuni härg, ja näitas rusikat. Mis, — mängimine põlned kedagi, aga oleks ta veel teadnud, et me Kiirega sahvris kausid ümber ajasime ja veinipudeli üle löime ja... Va Julk-Jüri oli ka kohal. Ma lassin jalga.
- VIPPER: Hahaa, kuulge, poisid, Toots on ristimise ajal kramovoni mängima pannud!
- TÖNISSON: Vaat see oli temp!
- PETERSON: On alles Toots!

IMELIK: No küll me homme Kiire käest kuuleme, kudas selle asjaga oli. Mis see oli, poiss või tüdruk?

TOOTS: Poisi-raisk.

PETERSON: Mis ta nimeks pandi?

TOOTS: Kolumbus.

KÕIK: Kolumbus?

TOOTS: Ei, ei olnud Kolumbus. Kolumbus pidi esti pandama, aga ei pandud. Pagana nimi see oligi, mis talle pandi? Õigus — Peni!

KÕIK: Peni? Lapse nimeks?

TOOTS: Jah, nii ta oli... Peni või Penni või... Pennu või... Mina ei tea, mis ta oli.

IMELIK: Oli ta mis ta oli, aga Peni ikke ei olnud.

TOOTS: Sedamoodi ta oli. Pagan neist aru sai, seal justku oleks teisi kaks tükki olnud, neid lapsi. Võib-olla oli üks Kolumbus ja teine Peni... Võib-olla, et oli ka üks, ainult see Peni, või mis ta oli...

IMELIK (*pilgates*): Kas ta... kas ta verist vahtu välja ei ajanud?

TOOTS: Kes? (*Kõik naeravad.*) Ise ajad sa verist vahtu välja.

IMELIK: No küll sina veel köstri käest saad, kulla Tootsikene, see on kindel.

TOOTS: Häh! Mina ei karda kedagi, tulgu või kogu maailma köstrid kokku; siis ma neile alles teen... Lähen varsti ära Venemaale ja näitan Paunvere poole rusikat. (*Klassitoast kostavad köstri sammud.*) Tuleb, sunnik. (*Vaatab teistele nõuküsimiselt otsa.*)

IMELIK (*parastavalt*): No näita nüüd, et sa midagi ei karda ja kogu maailma köstreid iseäranis.

(*Poisid kaovad teki alla.*)

KÖSTER (*läheb sisse tülles otseteed Tootsi juurde, võtab tal kuuehõlmast kinni ja räägib raevu alla surudes*): Sind, Toots, on jumal oma vihas loonud, nuhtluseks inimestele nende pattude eest. Nii, nagu ta viljaikaldusi saadab, rahet ja vihmavalanguid laseb tulla, nii löi ta sind kohutavaks näituseks maailmale, kui kaugele inimeselaps võib langeda, kui ta oma hinge eest hoolt ei kannu. Nii nuhtleb ta meid meie kurjuse eest ühe meie eneste sarnase läbi, et näidata, et häda ja viletsuse juur meie eneste keskel pesitseb. Kui meie

hakkame üles lugema kõiki neid vallatusi, mis sa siin selle mõne kuu jooksul korda oled saatnud, siis läheb jumala päikene enne looja, kui meie sinu vallatuste registriga valmis saame. Ütle, mis pean ma sinuga tegema? (*Vaikus.*) Mõttele oma tänase teo peale! Sa paned ristimise ajal pilli mängima ja eksitad püha talitust! Sa tead ometi, mis see on? Või ei tea sa seda veel? Ei, sa tead kõik ja saad kõigest aru, aga sa ei taha oma jumalavallatut elu jätta ja elama hakata, nagu sind iga päev õpetatakse. Mis pean ma sinuga tegema? (*Vaikus.*) Vaata, sa vaikid, sa ei mõista selle küsimise peale vastata. Ja, ka mina ei mõista selle küsimise peale vastata. Aga ma mõtlen järele ja püüan otsusele jõuda. (*Läheb.*)

TOOTS: Oh sa juudas!

E e s r i e

VIIES VAATUS

Kooliõu. Ilus kevadhommik, tunnid pole veel alanud. Esiplaanil Teele ja Imelik, eemal jalutab Arno. Jõe ääres istub põõsasse pugenuna Toots, kellest paistab ainult selg.

TEELE: Näe, ongi viimane koolipäev käes...

IMELIK: Nojah, kuhu ta siis jääma pidi?

TEELE: Ütle, Jaan, mida sa suvel ka teed?

IMELIK: Midagi. Käin Tiuguga kalal. Tiugu kaevab vihmausse, mina istun ja õngitsen. Ja nii see aeg lähebki.

TEELE: Mulle sa ei tahagi külla tulla?

IMELIK: Maa on pikk, kes siis nii kaugele minna viitsib?

TEELE: Aga mul on üksi igav.

IMELIK (*laisa imestusega*): Igav? Hmh... no mis mina sinna parata saan? (*Vaatab nõutult ringi, märkab eemalseisvat Arnot.*) Ahaa, näe, sinu vana sõber ja naaber ka juba kooli tulnud — kutsu teda, tal lühike maa käia.

TEELE (*vaatab sinnapoole, kuhu Imelik näitas, kirtsutab nina*): Mis sa nüüd, Jaan! See nüüd sinu kõrval mõni mees! Talvel käis kogu aeg nagu vingus ja kulnud kortsus, muud ei mõistnud. Justkui mömm.

IMELIK: Ha-ha-haa! Te olite ju nii suured sõbrad kahekesi?

TEELE: Mis sa nüüd, Jaan!

IMELIK: Nojah! Üheskoos tulite kooli, üheskoos läksite koju...

TEELE: No mis ma teha sain, kui teine nagu kutsikas järel jooksis?

IMELIK: Aga sellest ajast, kui ta selle viiuli sai, ei tee enam muust asjast väljagi.

TEELE: Mis ta ikke saeb, annaks parem sinu kätte, küll sina viiulile elu sisse ajaksid... Eks ju?

IMELIK: Vast kah.

TEELE: Muidugi ajaksid... Aga ütle Jaan, kuhu sa eile õhta jäid, lubasid ju kabeliaida tulla?

IMELIK: Ei mäleta. Kas ikka lubasin?

TEELE (*imestades*): Ah sina ei mäletagi?

IMELIK: Ei mäleta nagu.

TEELE (*saab pahaseks*): Või siis nüüd ei mäleta, kui kool läbi... Talvel käisid kogu aeg Rajal, kui rehken dust vaja oli teha, aga nüüd, kui kool läbi, tema enam ei mäleta!

IMELIK: Ah seda või? Seda oleks Tiugu ka ära võinud teha...

TEELE (*tasa*): Sa siis kabelis ei taha enam kõndimas käia? Nüüd on ju ilusad ilmad; õhtuti...

IMELIK: Oh, eks ole saanud käia kah juba küllalt.

TEELE: Enam ei taha?

IMELIK: Ei taha nagu...

TEELE: Mis sa's tahad?

IMELIK: Kodu. (*Pöördub minema.*)

TEELE (*solvunult*): Õige titake, tema tahab kodu!

(Koolitoota poolt lähenevad poisid, kes tundide alguse ootel õues aega viidavad. Teele eemaldub. Poisid märkavad Tootsi, kogunevad vaikselt tema selja taha ning üllatavad teda märguande peale kõvasti «Toots!» hüüdes.)

TOOTS (*ebatavaliselt tõsiselt*): No mis nüüd? Mis asjate siia tükite? Justku sääsed!

TÖNISSON: Ei ole meie ühtigi sääsed. Ütle parem, mis sääsk sind ennast on hammustanud?

VIPPER: Jah, näe — päris halliks läinud murest. Trööstige, poisid, Kentuki Lõvi!

TOOTS (*raputab lootusetult pead*): Näe, kus narr...

PETERSON (*õhinal*): Tead mis, Joosep? Lähme kas või praegu kabeliaida ja urgitseme vana Jõmmi varanduse välja, siis ehk läheb su meel paremaks.

TOOTS (*ohkab ja lööb käega*): Ah, seda saab ainult öösi.

PETERSON: No aga öösi ju... jeekimid.

IMELIK: Ah-jah, eila käisin kabelis ja nägin, kuda üks jeekim laskis mööda kabelit, suur sinine võmm otsa ees; see oligi vist seesama, kellele sa, Toots, maake-raga põletasid.

KIIR: Hi-hii! Mis ta's jooksis?

IMELIK: Teelehti otsis, et need nagu alandavad paiste-tust. Aga see on peris mõistlik mees, see jeekim, aja-sime tüki aega juttu; sa lõid teist peris ilmaaegu, Toots. Tema on hiljuti Virila poolt siia kolinud, tema põle kedagi teadnud, et sina varandust otsid, tema tulnud ainult nuusutama, mis sul leivakotis on.

VIPPER: Mis lori sa ajad, Imelik!

IMELIK: Ei noh, mis lori ma ajan, peris õigus ikke kohe. Ütles, et käib teine Kiusnas päeviti töö, vist katust löömas või mis ta ütles tegevast; et perekond tahtvat süüa ja... ja ei olla midagi muud peale hakata kui mine tööle.

KIIR: Hi-hii! Kentuki Lõvil tuleb ka tööle hakata!

VIPPER: Kudas?

KIIR: Täna saame ju koolist lahti, kui köstrihärä peen-rad täis külvame. Ja siis... (*Mõnuleb.*)

PETERSON: Mis siis?

KIIR: Siis läheb meie mõisavalitseja seakarja! Hii! Sõra-jalakindral, sõrajalakindral!... (*Tõmbab paku Tootsi istme alt.*) Näe, mõisavalitseja kasvatab tiritamme!

TOOTS (*kargab kähku üles, haarab paku, aga Kiir on juba kiljudes põgenenud*): Sel narril lõõn pea lõhki nagu mooninupu, las aga tuleb ligi. (*Imelikule.*) Ja mis sina naerad? Ära arva, et see mehe maha lööb, kui paariks nädalaks karja läheb. Õieti ma ei lähegi karja, vaid... õpin karjavirtsahvti.

PETERSON: Mis on — karjavirtsahvt?

TOOTS: Kui sa, narr, sedagi ei tea, mis karjavirtsahvt on, mis sa siis ilmas elad üleüldse? Karjavirtsahvt on karjavirtsahvt.

IMELIK: Karjavirtsahvt on see, et Toots lehmadele kelli enam kaela ei seo, vaid sappa.

TOOTS: Sina võid endale kella sappa siduda, va tsimbli-lööja. Tõmma oma kannel toominga latva ja nuta ise seal all... mis sul muudki teha...

TALI (*kaastundlikult*): Mis sa's nii muretsed, Toots?

- TÖNISSON: Ega's see karjaskäimine's veel viimane leib ole.
- VIPPER: Kuula nüüd!
- TOOTS: Ei noh, karjas käiks ikke ära kah, aga Julk-Jüri, pagan!
- IMELIK: Mis sul siis enam Julk-Jüriga tegemist, kui sa juba karjas oled?
- TOOTS: See'p see asi on, et mul siis ta'ga enam tegemist ei ole.
- IMELIK: Ja mis asju sul's köstriga veel ajada on? Eks sul pika talve jooksul olnud ta'ga juba tegemist küllalt.
- TOOTS: Ma oleksin talle paganale kätte maksnud kõigi nende siunamiste ja kinnijätmistest eest. Kuda ta mind alati sõi! Kuda ta mind terve talve näris!
- IMELIK: Ah soo! Nojah, nüüd korraga ei saa muidugi enam midagi teha.
- TOOTS: See on see pagana asi! Ei noh, narrid, mis ma selle poole päevaga enam teen.
- KUSLAP (*tuleb sauna poolt*): Toots! Tule siia! Lible lubas sulle midagi anda.
- TOOTS: Lible? Aa... nüüd ma tean küll! (*Astub kähku sauna poole, teised uudishimulikult tema kannul.*)
- TEELE (*tuleb uuesti koolitua nurga varjust välja, kui poisid eemaldunud. Läheneb Talile, kes ei vaatagi Teele poole, vaid silmitseb naeratades päikesest sära- vat jõge*): Mis sina seal vahid?
- TALI (*rahulikult*): Niisama vaatan.
- TEELE: Võiksid parem tulla ja tere öelda!
- TALI: Kui tere, siis tere!
- TEELE: Miks sa nii norus oled?
- TALI: Ma ei ole norus.
- TEELE: Kas sa minu peale vihane oled või?
- TALI: Ei!
- TEELE: Ei! Mis sa valetad! Nagu mina aru ei saaks. Sestsaadik, kui ma sulle poolkogemata ütlesin, et... Sestsaadik nüüd justku mömm. Ega's mina ometi sinu viisi kõiki sõnu mõista valida, mis ma ütlen. Ega's kõik nii targad ei ole kui sina.
- TALI (*etteheitvalt*): Teele!
- TEELE: Noh?

- TALI: Ma pole kunagi nii mõtelnud. Mina ei ole uhke, Teele.
- TEELE: Aga miks sa siis enam minuga rääkida ei taha?
- TALI: Ma nägin, et sa ei tahtnud minuga käia . . . minuga ei tulnud . . . aga Imelikuga läksid kabeliaida . . .
- TEELE: Vaata, kus rumal! Nojah, seda ma arvasin, et sa sellepärast põrnitsed, et mis tal muud on, kui . . .
- TALI: Ei, ma . . .
- TEELE: Oota! Mõtle'nd järele ja ütle ise, mis sellest's oli, et ma . . . noh, kes siis sellepärast kohe niimoodi . . .
- TALI: Ei, Teele, ega see üksi . . . Sa . . . sa ei oodanud mind hommikuti roobastee ääres . . . aga lubasid ju oodata . . . See kah. Kord olin peris roobastee lähedal, aga sina läksid mööda ja . . . ja ei oodanud mind.
- TEELE: Vaata, mis ka veel välja tuuakse poole aasta pärast.
- TALI: Aga sa ei oodanud.
- TEELE: No mis siis, kui ma ei oodanud! Jõuan's mina alati . . . Ja minul ei ole seda korda enam meeski. Kes teab, mis sina nüüd kõik kokku luiskad, et minule süüd otsida.
- TALI (*tasa, kuid kindlalt*): Teele, mina ei luiska. Ma arvasin, et . . . sa Imelikuga tahad käia.
- TEELE: Vaata kus loll!
- TALI: Ma arvasin, et nagu sa ühtelugu Imelikuga kõneled, et . . .
- TEELE: Milla ma olen rääkinud? No ütle, milla ma olen rääkinud Imelikuga? Täna oli, noh! Aga mis sellest's on. Imelik on meile sugulane, mina võin temaga alati rääkida.
- (*Tali ei vasta, vaatab jälle jõele.*)
- TEELE: No mis sa jälle sinna vahid?
- TALI: Niisama.
- TEELE: Niisama! No mis sa ometi näed seal?
- TALI: Jõge . . .
- TEELE: No mis siis? Kas sa jõge põle enne näinud?
- (*Teeb viimase leppimiskatse.*) Tule täna meile, uut maja vaatama!
- TALI: Ma ei tea . . . Kodus . . .
- TEELE: Mis sul on kodus?
- TALI (*naerusui*): Lilled, heinamaa . . . päikesepaiste . . .

TEELE (*mürgiselt*): Ja viiul?

TALI (*õnnelikult*): Jah, viiul ka!

TEELE: Vaata, kus ometi!... (*Läheb pahaselt ja kurvalt koolitua poole.*)

(*Sauna tagant tuleb Toots, varjates midagi hõlma all. Teised ei jää temast sammugi maha, tahtes Tootsi saladust teada saada.*)

POISID: Näita, Toots! Näita! Mis sul on?

TOOTS (*tõmbab hõlma alt vanaaegse püstoli*): Näe, müristaja!

POISID: Kust sa said? Näita!

TOOTS: Loosiga võitsin. Raha polnud, andsin kamalutäie pähkleid loosi eest... ja võitsingi müristaja. Jah, poisid! Varsti te mind enam ei näe. Või ma nüüd veel siia istuma jään! Mis mul viga minna ja punanahkasid maha plõksutada.

POISID: Tee pauku, Toots! Tee üks pauk!

TOOTS: Ei või. Te hakkate kartma. Minu müristaja pauk on nõndasama kõva kui suurtükkipauk ja kostab kahekümne versta taha... Aga kui te just nii väga tahate...

POISID: Tahame küll! Proovi korraks!...

TOOTS (*istub, paneb müristaja enda kõrvale maha*): Aga vaadake, et te, saadanad, ei puutu! (*Otsib taskust tüki ajalehepaberit natukese püssirohuga.*)

VIPPER: Mis see on?

TOOTS: Rohusarv. (*Paneb taskunoota risti suhu.*)

KUSLAP: Mispärast sa noa suhu paned?

TOOTS: Narrid, kas te ka midagi teate! Selle aja sees, kui mina püssi laen, võib mulle selja tagant tuhat punanahka kallale tormata. Tomahavk peab ikke valmis olema.

TÖNISSON: Kumb sa siis oled, kas valge või punanahk? Üks kord oled sa see, teinekord — teine.

KIIR: Tema on Kentuki Lõvi.

TOOTS: Mis sa jahvatad, punapea! (*On vahepeal laadimisega valmis saanud ja tõuseb nüüd püsti, otsides märklauda. Poisid tõmbuvad eemale.*)

TÖNISSON: Mis sa jandad, lõhud silmad ära.

TOOTS: Mine ära, kui sa kardad.

TÖNISSON: Mis mina tast kardan, kui sa ise ei karda,

aga küllap sa saad köstri käest hanna peale, kui sa siin lahti lased.

TOOTS: Häh, kus narr, kas ma köstrit kardan.

TÖNISSON: Küll sa kardad.

TOOTS: No las ta tuleb, vaata ma pööran otsa tema poole, küll sa siis näed, kudas ta seatraavi laseb.

(Samas kõlab kellahelin ja koolitõa lävele ilmub köster, kell käes. Toots peidab püstoli ruttu põue.)

KÖSTER *(ebataavaliselt lahkelt)*: Tere, lapsukesed, tere! Ei, ei klassi ärge minge, ega meil täna enam tunde ei tule. Ma mõtlesin, et mis ma teist ikka vaevan, talv oli isegi pikk ja lapsukesed tahavad väljas värsked õhu käes olla... et lähme siis kõik üheskoos... he-hee... ilusti üheskoos, jah, ja teeme ühe jumalale meelepärase teo.

POISID *(pominal)*: Teame juba su jumalale meelepärasteid tegusid! Vaata-vaata, mida ta veel välja mõtles!

KÖSTER: Tasa, lapsukesed, tasa... *(Pomin ei vaibu, köster vihastab.)* Vait, teie seal, kuulsite! Paluge jumalat, et kurat teie seest välja läheks! Oma hinge eest peate teie hoolt kandma, mitte aga vastu hakkama, kui mina teile head õpetan. Nii et nüüd võite veel natuke aega siin õuel mängida, senikaua kui mina tööriistad üles otsin, ja siis läheme kõik ilusti väga südame ja rõemsa meelega aeda... *(Kaob klassituppa.)*

TOOTS *(tõmbab püstoli uuesti välja, sihhib sinna, kuhu kadus köster)*: Nüüd!

PETERSON: Oi! *(Hoiab käsi kõrvade ees.)*

TOOTS: Sure, koer! *(Pikk ootus. Pauku ei tule.)*

VIPPER: Kuidas on? Kas ei lähe lahti?

TOOTS: Ei, läheb lahti küll, miks ta ei lähe, aga põrgu teda teab, sel püstolil ei ole Tamasseri rauad. Oleks tal Tamasseri rauad olema, siis ma laseks küll, aga nüüd arvan, et ehk läheb lõhki.

IMELIK: Sa kardad.

TOOTS: Ei karda. Mis ma kardan. Ma tahan ainult uut moodi pauku teha. *(Seob püstoli sauna akna alla kase külge, paneb pika nõõri päästiku külge ja tõmbab eemalt. Käib pauk. Sauna aken lendab klirisedes puruks. Sealt tuleb nähtavale rusikas, ning kuuldavale Lible hääl.)*

LIBLE: Te kuradi hinged! Te tapate inimesil! (*Tuleb välja.*) No ütlege ometi, pörssakari, kas teil aru on kah pealuus? Kas te hullud olete? Mis te arvate, kui minule praegu külge oleks tulnud? Ütelge mulle jalamaid, kes see laskja oli?

(*Kiir osutab Tootsile.*)

Noojah, seda ma arvasin, et kes ta muud on kui Toots. Kuule, sina, inimeseloom, oled ikka sündinud loll.
TOOTS (*taganedes*): Ma arvasin esiti, et Tamasseri rauad on.

LIBLE: Ise oled sa Tamasser. (*Võtab Tootsilt püstoli.*) Ma tahan selle Tamasseri sulle... (*Tuleb köster, rehad ja labidad õlal. Seda nähes peidab Lible püstoli ära ja teeb näo, nagu poleks midagi juhtunud.*)

KÖSTER: Mis siin on?

LIBLE: Ah, mis siin siis ei ole. Poiss tegi jälle koerust. Ma tõrelesin teisega.

KÖSTER: Missugune poiss? Mis ta tegi? Ma kuulsin, just nagu kõu oleks kärgatanud.

LIBLE: Ei olnud midagi muud, kui sauna aken läks puruks. (*Läheb püstolit varjates sauna poole.*)

KÖSTER: Täna õnne, Toots, et mul praegu aega ei ole sind nuhelda. (*Hakkab poistele rehasid ja labidaid jagama.*) Lähme nüüd kohe aeda, issand jumal ütleb meile, et oma igapäevast leiba peame meie palehigis teenima... ja seda tuleb maast-madalast õppida. Mina näitan teile, kuidas tuleb teha... siis on see mure kaelast ära... Minge aga minge, näete, Kiir on juba seal — hea laps, Georg Adniel! Mine sina kah, Imelik, suure talu peremehel läheb neid teadmisi hädasti tarvis... Tõnisson, sul on suur jõud, ära sa seemneid liiga sügavale mulda vajuta... Vipper, Kuslap, teie töötage hoolsasti, see ju teie tulevane leib ongi. (*Köstri manitsuste peale hakkavad poisid aia poole venima, ainult Toots seisab paigal.*) Noh, ja sina, Toots, — mis sina ootad?

TOOTS: Mul lõi kramp sääremarja, ei saa käia.

KÖSTER: Kramp? Kaua see kramp sul's jalas on, kramp läheb mööda. Hõõru natuke.

TOOTS: Ma olen teda paganat juba küllalt hõõrunud, aga seda hullemaks läheb.

KÖSTER: Mis jutt see on? Liiguta jalga.

TOOTS: Ei, ma ei või liigutada: ta nii kui põletab siis. See kramp on mul lapsest saadik jalas; kui ma vähe külmetan, siis hakkab kohe kiskuma.

KÖSTER: Kus sa ennast siis nüüd, sooja ajaga, külmetasid?

TOOTS: Jões. Või ei, mitte jões. Jõe kaldal.

KÖSTER (*kahtlustavalt*): Hm... No istu veidi ja triigi jalga — siis läheb üle. (*Kaob koolimajja.*)

TOOTS (*näitab köstrile rusikat*): Või triigi jalga! Küllap ma krambiga toime tulen, tee aga sina oma peenraid ise, minu jalg jäta rahule. Jalg on jalg ja peenar on peenar... (*Järsku näib talle mingi uus mõte tulevat: ta vaatab koolitoota ukse poole ja hakkab hoolega jalga triikima.*)

KÖSTER (*tõttab koolimajast välja, seemnepurgid käes*): Ahaa, triigid. No kas on paremaks läinud?

TOOTS: Läheb nagu jah.

KÖSTER: Nojah, ma ütlesin ju kohe: krambi juures on peaasi triikimine ja hõõrumine. Tule nüüd, Joosep, saad veidi liikuda, läheb jalamaid üle.

TOOTS: Kohe, köstrijärra. Mul endal kange kange lust külvata, päris hädas olin kohe, et jalg ei lase.

KÖSTER: Külva, külva. Aga tee sa nii, nagu ma näitan. Ära sa jälle paremini püüa teha, kui mina tegin: siis läheb rikki.

TOOTS: Ei, mina püüan just teie käest ilusti ära õppida.

KÖSTER: Õigus, Joosep: pärastises elus läheb sul seda tingimata tarvis. Muidu ei saa sinu talu kunagi võlgadest lahti.

TOOTS: Miks ta's tarvis ei lähe, muidugi läheb. Mida Jüts ei õpi, seda Juhan ei tea.

KÖSTER (*peaaegu liigutatult*): Õigus, Joosep: mida Jüts ei õpi, seda Juhan ei tea. Mine, Joosep, teised juba töötavad, võta need asjad ka kaasa, mul on veel kodus üht-teist teha. (*Annab rehad ja purgid Tootsile, kes kuulekalt aeda läheb. Köster pühib üksi jäädes higi, on enesega väga rahul, ning silmates mõisapoisse, kes nõõride ja pootshaakidega tema poole sammuvad, tervitab väga lahkelt.*)

Aa, kirikumõisa noored isandad, tere päevast, guten

Tag! Kuhu teie siis lähete, kas kalale? Nöörid kaasas ja...

II MÕISAPOISS: Parve tõstma.

I MÕISAPOISS (*hoiatavalt*): Meie nüüd parve välja tõmbama, aga teie siis tähele panema, — kui keegi veel parve puutuma, siis papa teile uut ja vana tegema. (*Teisedki mõisapoisid pomisevad ähvardavalt.*)

KÖSTER: Ei, ei, kes siis tohib noorhärrade parve puutuda... Me aitame veel üleski tõmmata. Lible, Li-ible-e! — kus sa oled! Li-ible-e!

LIBLE (*pead saunast välja pistes*): Meh?

KÖSTER: Tule siia, va hirmus inimeseloom, — aita noorhärradel parv üles tõmmata.

LIBLE: Või mina oskan!... Mina olen kellamees, ega ma tuuker ole.

KÖSTER: Mis jutt see veel on? Kohe appi!

LIBLE: Ei mina puutu! Sakste asi, juhtub midagi, siis olen jälle mina süüdi.

I MÕISAPOISS: Sina ära haukuma, vanamees, sina kuulama, mis sulle õpetab.

KÖSTER: Just, just — kuulsid, Lible! Kohe mine noorhärradele appi või muidu on kuri karjas... (*Mõisapoistele.*) Õelge mulle, kui ta teid ei aita, küll ma siis vaatan... (*Läheb koolimajja.*)

LIBLE (*jõe kohale kummardades ja pootshaaki võttes*): Ptüü!... No andke siis siia. Kus sa tikud — kui mina teen, siis teen mina. Kasi eemale, muidu torkan pootshaagi kõhtu!

(*II mõisapoiss poeb arglikult I mõisapoi si selja taha.*)

LIBLE: Ole nüüd siin justku tuuker ja kakesta mere põhja vajunud laeva üles. Ise oleksite pidanud ta välja tooma, kui teil teda nii kibedasti vaja on.

MÕISAPOISID: Tõmma, tõmma, Lible.

LIBLE: Jah, mis asja ma siit tõmman. Ega's kivi mõni haokubu ole, et ta konksu otsa jääb. Minge ise sinna alla, veeretage kivid pealt ära, küll siis parv üles tõuseb.

II MÕISAPOISS: Aga, Lible, kes saab siis sinna alla minna?

LIBLE: Noh, noh, mis seal's on? Noored mehed, ja ei

saa vee alla minna! Kui mina teievanune olin, võisin poole tunni kaupa vee all olla.

I MÕISAPOISS: Ah kas tõesti?

(Hakkab riidest lahti võtma.)

LIBLE: Tõesti jah, noh. Noorel inimesel on ju kops nagu lähker, tõmma teine kord õhku täis, siis soperda nagu saarmas vee all. Kas te's seda ei tea?

II MÕISAPOISS: Ah tõesti? Kas saab nii kivid ära vee-retama? *(Ka tema hakkab riidest lahti võtma.)*

LIBLE: Saab, saab. *(Tasa.)* Las lähvad, kuradid . . .
(Enne kui noorsaksad vette jõuavad, tulevad köstri aiast üksteise järel koolipoisid.)

PETERSON *(õhinal)*: No on see Toots tõesti üks inimeseloom, nagu köster ütleb, — alles ta rääkis, et ei lähe mingi hinna eest aeda, ja siis äkki ajab meid kõiki töö juurest minema, et küll ta ise teeb. Kõik kohe keeb käes, veel pool peenart — ja valmis.

IMELIK: Jah, noh, mis nüüd Tootsi rääkida.

VIPPER *(heatujuliselt)*: Ei see asi vist niisama lihtne ei ole. Küllap sel Tootsil on jälle midagi teoksil . . . Aga mis seal lahti on?

TÕNISSON: Jälle mõisasaksad siin!

PETERSON: Nagu egiptuse nuhtlus!

VIPPER: No kas pole häbematud! Jälle otse kooliõues. Lähme vaatama.

IMELIK: Ei maksa minna. Tuleb jälle kisklemine nagu sügisel. Kes seda pärast seletab.

PETERSON: Toots tuleb! Juba tuleb! Toots ise!

TOOTS: Mida te veel vaatate, poisid — lähme võtame külalised auga vastu. *(Astub teisi kaasa kutsudes kalda poole.)*

II MÕISAPOISS: Ärge tulge, ärge tulge!

TOOTS: Miks ei tule. Kelle see maa on — meie või teie?

I MÕISAPOISS: Sina! Kuhu tükip!

LIBLE: Laske nad tulevad. Nemad on vaprad poisid, nemad aitavad parve välja tuua.

II MÕISAPOISS: Nemad ei aitama parve välja tuua, nemad parve põhja lasta oskama küll. *(Võtab kaldalt pehkinud kalmusejuure ja viskab tulijate poole, ise I mõisapoi si selja taha pugedes.)*

TOOTS (*seltsimeestele*): Mis kost see oli? Kas sa neid sööd?

II MÕISAPOISS: Sina olema keige suurem krants koolis.

TOOTS (*õlgu kehitates seltsilistele*): Kas põle narrid? (*Viskab kalmusejuure tagasi.*)

I MÕISAPOISS: Sina siin mitte pilduma! Meie sinule jelle tappa anname ratsapiitsaga, kui sa ära ei lähe.

TOOTS: Ega tea, kes kelle eest sügise plagama pani, kas mina teie eest või teie minu eest?

II MÕISAPOISS (*nutuselt*): Kasi minema!

TOOTS: Ärge kartke, ma panin roobi juba ahju valmis, et kui külge tulete, siis on hea hooletu võtta.

I MÕISAPOISS: Mina sinu pookstaagi otsa lööma nagu silgu!

TOOTS (*naerdes*): Aga mina sinu nina ära kõrvetama nagu kartuli!

LIBLE: No, poisid, poisid, ärge tülli minge! Tõmbame selle parve pealegi välja: köster tuleb pärast vaatama, kas on välja tõmmatud, — mis ma talle siis ütlen? Ptüü! . . .

TOOTS: Ei noh, mis nad's jagavad: Kas neil rohkem õigust on jõe ääres olla kui meil. Seda me tulimegi vaatama, kuda te parve välja võtate. Parve ei saa muidu kätte, lööge parve sisse konks, pange konksu külge nõör ja — tõmmake.

LIBLE: Ahaa, vaat kus vana tark! No tule löö konks sisse ja pane nõör külge, kui sa nii vägev oled; küll meie tõmmamisega toime saame.

MÕISAPOISID: Tõmma, tõmma!

TOOTS: See on veike asi. Kus on konks ja nõör?

LIBLE: Konks ja nõör . . .

(Samal silmapilgul tõukab Tootsi selja taha hiilinud II mõisapoiss Tootsi jökke.)

LIBLE (*ulatab talle ridvaotsa ja käratab mõisapoistele, kes pootshaakidega Tootsi tagasi vette tõrjuvad*): Ei tohi nii teha!

TÕNISSON: Kas põle kuradid, vägisi tükivad tülli!

VIPPER: Ei, see on peris metsalise temp! Lähme appi.

II MÕISAPOISS: Ahaa, ahhaa!

I MÕISAPOISS: Või sina meid kõrvetama? Nüüd sina ise jões suplema, nagu reebis.

VIPPER: Tootsile appi, poisid!

(Vipper, Tõnisson ja Kuslap ründavad mõispoisse. Kiir ässitab ja parastab, Imelik vaatab eemalt pealt, Tali naerab laginal ja pillub mõisapoisse mätastega. Lahing kulgeb algul tasavägiselt, kord näib isegi, et mõisapoised saavad võidu, sest neil on pootshaagid. Tõnisson murrab aga kõstri aiast paar latti ja jagab poistele. Nüüd kaldub ülekaal koolipoiste poole.)

TOOTS: Põleta, põleta, Tõnisson! Anna neile! Virutanaid jökke!

MÕISAPOISID: Appi! Lible, appi!

LIBLE *(naerab)*: Hurraa! Sõda Leipsigi linna all!

(Põgenejaid jälitatakse, lõigatakse ära taganemistee ja tõrjutakse kalda poole.)

TOOTS: Viska jökke! Viska jökke — küll ma nad siin vastu võtan ja näitan, kudas Luukas õlut teeb!

VIPPER: Kas nüüd jääb meelde?

TÕNISSON: Kas veel meie õue tulete?

TOOTS: Andke nad siia! Viskame jökke!

LIBLE: Siin möllus võib mõni otsa ka saada... *(Karjub täiest kõrist)* Köster tuleb! Köster tuleb!

(Kisa ja kära vaikib, koolipoised lähevad laiali, mõisapoised haaravad oma asjad ja põgenevad. Hetke on laval ainult Lible, kes pisarateni naerab, siis astub ta sauna poole, julgustades tee peal poisse, kes üks-teise järel redust välja tulema hakkavad.)

LIBLE: Tulge aga tulge, õhk on puhas... Ma niisama hirmutasin, ega te muidu poleks jätnud. Lööte viimati veel mõne enneaegu maha, kellel sihukese tühja pärast tüli tarvis... *(Kaob klassituppa. Kohe ilmub nähtavale Toots, kes on oma nabi varanatukese kaenlasse haaranud, — ta ju teab, et kui köster lahingust kuuleks, poleks tal head oodata.)*

TOOTS *(kutsub teisi viiepega lähemale, ise taskutes kobades)*: Nüüd kähku koju! Tulge siia, sõbrad, jätame ka hüvasti. Mul on siin mõned asjad, — kui tahate, võtke omale. Siin see sullepea, see saab sulle, Imelik. Sa oled küll suur lõhvard, aga sa ei käi kaebamas. Sina, Kuslap, säh see juturaamat. Vipper... Sina teenisid suvel raha, sa võiksid selle raamatu mu käest raha eest osta, aga...

- VIPPER: Oh, jäta mind mängust välja, mulle põle midagi vaja.
- TOOTS: Ei noh, võta, võta niisama . . . Ma ei tahagi raha, ma ütlesin aga, et . . .
- TÕNISSON: Võta, võta . . .
- TALI: Teine heast südamest pakub, ja sina ei võta.
- VIPPER (*muigab*): Kas see viimati seesama von Jõmmi kirikuraamat ei olegi? (*Võtab vastu.*)
- TOOTS: Peterson! Kus Peterson? Petersoni jaoks on see siidnöör. Säh, selle võid omale uuri ketiks panna. Mis? Sul ei ole uuri? Mis mees sa's oled? Siis osta omale uur ja pane see ketiks. Kui tahad, võid minu uuri ära osta . . .
- PETERSON: Aitäh!
- IMELIK: Löö patsi kah!
- TOOTS: Mis pagan's sulle anda, Tali? Sa oled niisuke vagasevõitu poiss . . . Ahah, sügise lubasin sulle selle indiaanlase pildi anda, aga ei annud; võta nüüd.
- VIPPER: Aga kellele sa maakera jätad?
- TOOTS: Maakera . . . maakera . . . Maakera võiks mõnele tüdrukule anda. Vaat, õigus! Sa, Imelik, kantseldad Raja Teelega, võta vii maakera temale.
- IMELIK: Toots, sa hakkad jälle plärama! Sinuga ei saa õiget juttu ajada.
- TOOTS: Ei noh, narr, kudas, kas sa's . . . Vii, vii! Talvel nagu sai teist tantsima rebitud ja . . . Ehk lepib ära, kui maakera saab.
- IMELIK: Kuhu ta läheb, maakera nagu tulekuri käes. Inimesed naeravad ta välja. Ehk . . . (*Peab aru ja naeratab.*) Võiks ju viia kah. Ma ütlen, et sina saatsid, mis see minu asi on. Tehku, mis tahab.
- TOOTS: Nojah, vii, vii! Küll näed, linalakal on hea meel, et ta niisukese toreda asja sai, ehk küll . . . Õiguse pärast peaks ta ju sinine olema, aga . . . Värvigu ise üle, kui tahab. Tõrvaku või mustaks. Kingitud hobuse suhu ei vaadata. (*Vaatab ringi ja silmab Kiirt.*) Aga sina, Kiir — sinule tahaks ma enne äraminekut ühe . . . hea keretäie tappa anda! Vana tõllmokk! Kui vähe midagi on, jooksed kohe kaebama.
- KIIR (*taganedes*): Soo, aga mis sa meie ristjatsil tegid?
- TOOTS: Tegin mis ma tegin, aga tappa sa saad! . . .

(Astub Kiire poole, see põgeneb. Naer.) Aga seda see punase peaga keelekandja veel ei teagi, mis ma täna tegin ... pup-pup-pup ...

VIPPER: Mida siis veel?

KÕIK: Mida, Toots, mida?

TOOTS: Kas oskate suud pidada?

KÕIK (*huviga*): Oskame küll! Miks ei oska! Räägi, Toots!

TOOTS: Aga ärge te Kiire kuuldes kõssake, too räägib köstrile. Enneaegu ei tohi Julk-Jüri teada saada. Aga pärast toob päike kõik valge ette, nagu selles laulus, mis me õppisime. Ja kui päike selle asja valge ette toob, siis läheb köster vihaga mustaks.

KÕIK: Mida sa tegid? Kunas sa ometi jõudsid?

TOOTS: Mina ... (*Tõmbab hinge.*) Mina segasin kõik seemned segamini, niipalju kui neid oli, ja pildusin kõik peenardele. Kui nüüd kasvavad, las siis Julk-Jüri murrab pead, mis vili see niisuke on.

VIPPER: Mis, mis? Kõik panid segamini?

TOOTS: Kõik segamini jah. Üks kahmakas kurke, teine porgandeid, kolmas peete, ... hernerid ja petersellid ja sibulad — kõik üksteise kuklasse!

IMELIK: Oh sa pealuu!

TOOTS: Ei noh, narr, ei ole kedagi pealuu. Me ju pidasime aru, mis teha.

IMELIK: Olgu peale, aga kus sa sellega! ... (*Raputab pead.*)

PETERSON (*aralt*): Kui köster sellest teada saab, ta lööb su lõhki nagu pajupilli.

TOOTS: Pajupilli! ... Ta ise pistab üürgama nagu too pasun piiblist ... kudas ta nüüd oligi ...

PETERSON (*abivalmilt*): Jeeriku.

TOOTS: Justament, Jeeriku pasun ... Aga mis ta mulle enam teeb. Ega ta karjamaale järele tule. Kui tuleb, ajan koera peale, las tõmbab tal püksid lõhki.

TÕNISSON (*kelle suu ikka rohkem naerule veninud, naerab nüüd täiesti taibates kõminalt*): Oi sa kurjavalimu põrnikas, Toots, — ha-ha-haa!

PETERSON: No misuke Soodoma ja Komorra sealt siis nüüd välja tuleb, seda tahaks ma hea meelega näha.

TOOTS: Narr, kas mina ei tahaks näha? Küll ma tulen siia vahel vaatama. Köstrile ma muidugi nägu ei näita.

VIPPER: No sügise ikke tuled tagasi kooli?

TOOTS: Pagan teab. Oleks Julgats ühtelugu ei siunaks, siis vahest tuleksin. Aga kes teab, kuda sügise asjad on. Ilm on suur ja lai — vahest lähen Venemaale. Prassai!

LAUR (*kooliuksele ilmudes*): Ah jätategi juba jumalaga. (*Tuleb poiste juurde.*) Head teed, väike Peterson! Kasva suve jooksul suuremaks. Nägemiseni, Tõnisson! Tule aga tule veel üheks talveks, kui vähegi võimalik on. Mis siis, et sa juba suur poiss oled — pole midagi! Vanad mehed käivad ka koolis. Näe, Vippergi lubas tagasi tulla. Jumalaga, jumalaga, Vipper! Kes püüab — saab edasi. Ja sina, Tali, ära unusta, et meil igal pühapäeval on viiulitund. Jah, jah, tule sa nimelt, muidu unustad ära, mis talvel õppisid. (*Tootsile.*) Head teed, head teed! Ja ikka pea püsti! . . . (*Kõigile.*) Julgelt ja rõõmsalt edasi! Küll tuleb aeg, kus . . . kus . . . (*Pöörab ruttu ringi ja ruttab nägu varjates koolimajja. Kõik vaatavad talle järele.*)

TOOTS (*tuletab midagi meelde*): Ah, ära pidin unustama . . .

KÕIK: Mis on? Mis veel, Toots?

TOOTS: Kiire paganale jäi nahatäis andmata.

VIPPER: Hahahaha! Kiir, tule siia, Toots tahab sulle naha peale anda!

(Kiir näitab eemalt rusikat, aga kui Toots paar sammu tema poole astub, jookseb ta ruttu minema.)

TALI (*naerusui*): Lase olla peale . . .

TÕNISSON: Kui sügise tuled, küll ta siis saab nagu vanast võlast.

TOOTS: Olgu. Elage siis nii hästi kui võite ja tulge vahel Ülesoole. Prassai!

KÕIK: Prassai, prassai, Toots! Tule sügise tagasi!

TOOTS (*läheb lauluga*):

Mu piip kui pigi piirakas,

tal ikke puudub tubakas.

Siis soo pealt samblid korjan ma,

teen rõõmsalt suitsu nendega.